

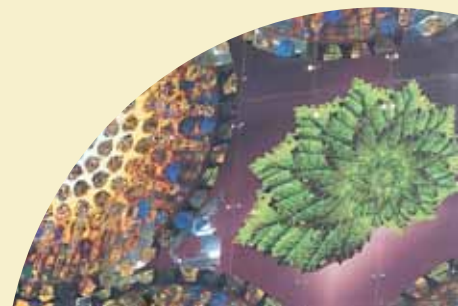
Taide- ja kulttuuripalveluiden
juurruttaminen osaksi
sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaa

ArtEssote – Taiteiden soveltava pilottihanke
Riitta Moisander & Heidi Huovinen

Etelä-Savon sosiaali- ja terveystalvelujen kuntayhtymä 2018

Sisältö

TAIDETTA TARVITAAN TERVEYDEN JA HYVÄN ELÄMÄN YLLÄPITÄMISEEN	5
TIIVISTELMÄ	5
AJATUKSIA TAITEIDEN JA PILOTIN TAUSTAKSI	10
HYVINVOINTIA KULTTUURISTA ETELÄ-SAVOON	12
ESPER-HANKE JA TAITEEN PROSENTTIPERIAATE	14
Healing environment	14
Genius Loci – Paikan Henki	16
ARTESSOTE – PILOTTI ESSOTESSA 2017–2018	17
Taidetoiminnan juurruttaminen	17
”Talvipuutarha”: Monitaiteellinen galleriatoiminta essoteen	18
Vaihtuvien näyttelyiden tilat	18
Taidekuraattori tai koordinaattori vastaamaan toimivasta yhteistyöstä	19
TAIDELAINAAMOPILOTTI	20
ESITTÄVÄT TAITEET PILOTISSA	21
YKSI TAVOITE LISÄÄ!	22
ARTESSOTE-PILOTTITAITEILIJOIDEN KOKEMUKSIA	23

Taiteilijoiden raportit	25
Aapo Repo: <i>Nukketeatteri vahvistaa vuorovaikutusta</i>	27
Pihla Liukkonen: <i>Valokuvaus vahvistaa itsetuntoa</i>	28
Anna-Maija Muurinen: <i>Sirkus tuli sairaalakouluun</i>	30
Risto Kopperi: <i>Esittävät taiteet dialyysiosastolla ja hoitokeskuksessa</i>	32
Katja Suomalainen: <i>Musiikkia monipuolisesti</i>	34
Jani Orbinski: <i>Äänitaide rentouttaa kuvantamisen asiakkaita</i>	36
Veikko Happonen: <i>Sanataide hoivaosastolla</i>	40
Jendrek Prusak: <i>Kohtaamisia musiikin äärellä</i>	42
HENKILÖKUNNAN PALAUTE TAIDETOIMINNASTA	44
Taide herättää tunteita ja auttaa hoitotyössä	45
Taidetoiminta henkilökunnan tyky-toiminnassa	50
ASIAKASPALAUTTEET	52
YHTEENVETO	54
LÄHTEET	55
HANKKEESTA VERKOSSA	55

Kuvat: Riitta Moisander, Pihla Liukkonen ja Aapo Repo
Graafinen suunnittelu: Päivi Veijalainen / Huhtikuu

Taidetta tarvitaan terveyden ja hyvän elämän ylläpitämiseen

TIIVISTELMÄ

Taiteen ja kulttuurin hyvää tekevästä vaikutuksesta ollaan oltu yhtä mieltä ammattipiireissä jo pitkään. Aiheesta on tehty myös tieteellisiä tutkimuksia. Boikum Benson Konlaan teki Ruotsissa yli 12 000 ihmisen 30 vuoden seuranta-tutkimuksen. Se osoitti kiistatta, että kulttuuriharrastus lisää terveyttä ja ikävuosia sekä ylläpitää työkykyä.

Boikum Benson Konlaan havaitsi tutkimuksessaan, että taide parantaa ihmisen yleistä hyvinvointia ja virkistää aivo- ja muistitoimintoja. Sairauden kohdatessa kulttuuri ja taide lyhentävät sairaalajaksojen kestoa ja vähentävät lääkkeiden käyttöä. Boikum Benson Konlaan totesi, että koskaan ei ole myöhäistä alkaa harrastaa taidetta ja kulttuuria, mutta pitkäaikaisten vaikutusten pysymiseksi taide- ja kulttuuriharrastusten pitää olla säännöllisiä.

Konlaanin tutkimuksesta ilmeni, että kulttuurilla ja taiteella on yhtä suuri terveyttä edistävä vaikutus kuin liikunnalla. Kulttuurin ja taiteen harrastus vähentävät sydän- ja verisuonitauteja, parantavat kolesteroliarvoja, alentavat verenpainetta ja vähentävät stressihormoneja. Kulttuuri ja taide auttavat myös kohtaamaan elämän kriisejä, jaksamaan työssä ja vähentämään riskiä sairastua masennukseen. Ja vastaavasti niillä ihmisillä, jotka eivät harrasta kulttuuria ja taidetta, terveydelliset riskit ovat yhtä suuret kuin jos he tupakoisivat.

Taide kohtaa elämän – Arts in Hospital -hanke (1990 YK:n ja Unescon kulttuurikehityksen vuosikymmenen 18 maan ohjelma) ja kulttuuritoiminta itäsuomalaisten hoitoyksiköiden arjessa ja juhlassa toi systeemisen taiteen ja kulttuurin kontaktipinnan ja nauttimisen sekä tutkimuksen Etelä-Savoon. Arts in Hospital -hankkeen tavoitteena oli taiteen avulla lisätä hoitolaitosten viihtyisyyttä sekä integroida taide- ja kulttuuritoiminta osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon hoitotyötä, kuntoutusta ja työmenetelmiä.

Eteläsavossa väitöstutkimuksensa empiirisen osan suoritti Assi Liikanen. Hänen tutkimuksensa kehysteorianan on Richard Shustermanin pragmatistisen esteetiikan filosofia, jossa painotetaan taiteen kokemuksellisuutta sekä aktiivista ja käytännönläheistä roolia ihmisen elämässä.

Taide- ja kulttuuritoiminnan neljä ihmisen hyvinvointiin vaikuttavaa elementtiä. (Liikanen)

- 1. Taide antaa elämyksiä ja merkityksellisiä taidenautintoja.*
- 2. Taiteella ja kulttuuritoiminnalla on yhteys parempaan koettuun terveyteen ja hyvän elämän kokemuksiin.*
- 3. Taideharrastukset synnyttävät yhteisöllisyyttä ja verkostoja, jotka auttavat hallitsemaan elämää paremmin.*
- 4. Taide lisää viihtyvyyttä ja kauneutta elin- ja työympäristöissä.*

Taide, kulttuuritoiminta ja juhlat koettiin myös tärkeiksi signaaleiksi välittämistä ja ihmisen arvostamisesta, joka synnyttää luottamusta itseen ja yhteisöön (sosiaalisen pääoman lisääminen ja osallistamisen myönteiset vaikutukset). Taiteen ja kulttuuritoiminnan sekä sosiaali- ja terveydenhuollon kentät kohtaavat, mikäli toimintamahdollisuudet ja asenteet toisen ammattia kohtaan muuttuvat tasa-arvoisemmiksi. Työn onnistumisen edellytyksenä on myös tasa-arvon ja osallisuuden kokeminen, sen että taide- ja kulttuuritoiminta nähdään osaksi jokaisen ihmisen elämää, tarpeita ja oikeuksia.

Liikasen tutkimuksen tulostuloksissa todetaan: *”Hoitolaitoksissa tämä edellyttää ammatillista lisäkoulutusta, resurssien uudelleen arviointia ja nykyistä joustavampia työjärjestelyjä. Osa henkilökuntaa viesti luottamuksen katoamista omaa työtään kohtaan ja luovuttamisen halua. Mukana oli pettymystä kaiken jatkumisesta ennallaan, kiireenä ja rutiinina. Tällöin uusi taide- tai taiteen kaltainen toiminta koettiin enemmän uhaksi kuin mahdollisuudeksi.”*

Taide- ja kulttuuritoiminnan integroiminen suomalaisen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin ei tähän mennessä ole toteutunut. Esimerkkejä erillisistä projekteista ja kehittämishankkeista löytyy, mutta ne ovat ajallisesti ja paikallisesti rajattuja. Suomen kulttuuripolitiikka on etsimässä uusia soveltavan taiteen kenttiä, joihin sosiaali- ja terveystalouden tulisi vastata.

Tavoitteena aktiivinen vuoropuhelu ihmisen kokonaisvaltaisen terveyden tuottajien kesken. Miten taide vaikuttaa, miten tiede tutkii, miten muualla edetään taiteen ja terveyden vuoropuhelussa, kansainvälisiä kumppanuuksia unohtamatta.

ArtEssote -pilotissa etsitään keinoja ja rakennetaan konseptia tuoda erityisesti esittävät taiteet sairaalaympäristöön. Pilotilla pohjustettiin taiteilijoiden ja henkilöstön yhteisellä Taide-symposium tapahtumalla 17.1.2018. Sairaalassa tapahtuvan taidetoiminnan onnistumiseen johdattivat syvän ja monipuolisen kokemuksen omaavan Sairaalaklovnit ry:n taiteellinen johtaja Kari Jagt ja klovnit Tri Tango, eli Minnamaria Koistinen, sekä Moisio sairaalassa pitkään työskennellyt kuvataideterapeutti Pirkko Hämäläinen sekä taidekoordinaattorit Riitta Moisander ja Heidi Huovinen. Tilaisuus oli kaikille avoin ja siihen osallistui alueen taiteilijoita ja Essoten henkilökuntaa, yhteensä n. 40 osallistujaa.

Tilaisuuden jälkeen avattiin kaksi kyselyä, toinen henkilöstölle ja toinen avoimesti eteläsavolaisille taidealan toimijoille. Henkilöstölle suunnatun kyselyn tarkoituksena oli selvittää henkilökunnan ideoita ja toiveita taidetoiminnasta ja kohteista, joissa kokeiluja järjestettäisiin. Taidealan toimijoille suunnatulla kyselyn tarkoituksena oli kartoittaa toimijoita ja heidän ideoitaan, mitä he voisivat lähteä toteuttamaan ja mitkä kohderyhmät olisivat heidän toiminnalleen sopivia.

Henkilöstön kyselyyn ei saatu riittävästä vastauksia, joten hankkeen esittely ja yksiköiden osallistuminen käsiteltiin ylihoitajien kokouksessa. Esittelijänä toimi johtajaylihoitaja Senja Kuiri. Kokouksen myötä pilottiin valittiin mukaan vuodeosastot, dialyysi- ja lääkehoitoyksikkö, kuvantamisen yksikkö ja lastentautien yksikkö. Lisäksi hankkeen monipuolisuuden huomioimiseksi kokeiluun kontaktiitiin Essoten ja Mikkelin kaupungin yhteistyöyksiköt sairaalakoulu ja Ohjaamo Olkkari.

Taidealan toimijoilta kyselyyn tuli 23 vastausta eri alan ammattilaisilta. Vastauksen, taiteilijoiden intressien ja ideoiden perusteella taidekoordinaattorit valitsivat pilottitaiteilijat, laativat suunnitelman ja kohtauttivat yksiköiden henkilöstöt ja taiteilijat. Tarjolle rakennettiin mahdollisimman monipuolinen kattaus esittävistä taiteista sekä esimerkki taidelainaamosta.

Hanke työllisti yhteensä kahdeksan pilottitaiteilijaa: **Risto Kopperi** (teatteri- ja säveltaide), **Anna-Maija Muurinen** (sirkustaide), **Aapo Repo** (nukketeatteri ja nukuttaminen), **Pihla Liukkonen** (valokuvataide), **Katja Suomalainen** (säveltaide), **Jani Orbinski** (äänitaide), **Veikko Happonen** (kirjallisuus ja luenta) ja **Jendrek Prusak** (säveltaide). Lisäksi hanke pilotoi lyhyesti taiteen tarinallistamista, kun yli-**agronomi Bertalan Galambosi** luennoi henkilöstölle yrteistä.

Palaute pilotin toteuttaneilta taiteilijoilta oli positiivista ja hyvää, ja sisälsi toteutuskelpoisia kehitysehdotuksia. Henkilöstö kertoi saaneensa uudenlaista näkökulmaa omaan työhönsä ja oman työn tueksi.

Huoli taiteen tulemisesta hyvinvointikampanuksen työmenetelmäksi oli sekä taiteen tekijöillä että henkilöstöllä yhteinen: taiteen tarinan juurruttaminen hyvinvointikampanuksen työmenetelmäksi vaatii systemaattista ohjausta teemaan ja menetelmiin. Henkilöstön sparraaminen ja tukeminen ovat keskeisiä elementtejä, kun halutaan sisäistettyä vaikutusta. Ilman tukea sitä ei synny.

Halun pitää lähteä tässä toiminnassa kummastakin suunnasta – henkilöstön halusta olla osallisena, ja johdon ja esimiesten sekä organisaation suunnasta työvälineiden ja resurssien takaajina. Koordinaattorina ja välittäjinä tarvitaan taiteiden, kulttuurin ja palvelumuotoilun ammattilaisia. Tämänäyttypistä konseptointia ei voi työntää/ laittaa/määrätä hoito- ja hoivahenkilöstön normaalin työn päälle, lisäksi. Ei, vaikka he olisivatkin harrastuneita, tässä kohdassa on taiteiden ammattilaisen ammattitaito paikallaan. Hyvät harrastajat ovat oiva tuki työlle, mutta laadun näkökulmasta tarvitaan ammattilaisten taito- ja tietopanos toimintaan.

Nyt tehdyn ArtEssote -pilotin kokemukset taiteilijoiden eli taiteen tekijöiden puolelta ovat positiivisia ja kannustavia. Taiteilijoiden työraportit antavat suuntaa kehittämiseen ja osoittavat kipukohtia prosesseissa. Koordinaattorit tunnistavat ne ja kirjoittavat ne taiteen käsikirjaan.

Tykytoimintaan asti ei pilotti ulottunut. Aikaa ja resursseja tarvitaan huomattavasti enemmän, sekä asiakaskunnan monipuoliseen kohtaamiseen että henkilöstön osaamisesta ja taidoista huolehtimiseen.

Sitran tietokortit (2018) kokoavat hyvin taiteen ja kulttuurin terveysvaikutukset ja vaikutukset sosiaaliseen hyvinvointiin. Ne sopivat nyrkkiohjeistoksi kun taiteen ja kulttuurin mahdollisuuksia punnitaan niin yksilön, yhteisön kuin yhteiskunnankin tasolla.

Toiminnan jalkauttaminen osaksi Essoten palveluvalikoimaa jatkuu yhteistyössä ArtEssote:n sisarhankkeen Ilopillereitä ja kulttuurin kipinöitä -hankkeen tulosten kanssa.

Taiteeseen kasvetaan ja taide kasvattaa.

Taide *toimii* elämyksenä, nautintona ja aistien virkistäjänä. Taide *koetaan* myönteisenä yhteytenä, kokemuspiirin vireytäjänä, psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä työkyvyn lisääjänä.

Taide- ja kulttuuritoiminta sekä harrastaminen luovat sosiaalisia verkostoja ja luottamusta, joiden myötä elämäntilannetta lisäättyä.

Taiteen ja rakennetun elinympäristön vuorovaikutuksella on myönteinen merkitys kuntoutumiseen ja virkeyteen.

Yksi perhosen siivenisku voi saada aikaan jatkuvan prosessin muutokseen; toivomme, että Essoten Hyvinvointikeskuksen kortteliin parhaillaan rakentuvan Perhetalon julkisivutaiteen perhoset liidättävät taiteen hyvän elämän vaikutukset kaikkien saataville ja nautittaviksi.

AJATUKSIA TAITEIDEN JA PILOTIN TAUSTAKSI

Taiteen ja kulttuurin hyvää tekevistä vaikutuksista oltiin yhtä mieltä keskustelutalolla alueen ammattipiireissä. Laajempaan, vaikuttavampaan ja kriittistä tarkastelua kestävään muotoon aihepiiri tuli, kun saatiin tueksi tieteellisesti tutkittua faktaa.

Tieteellisesti todistetun tietoisuuden taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksista toi Suomeen Boikum Benson Konlaan Ruotsissa tehdyn yli 12 000 ihmisen 30 vuoden seurantatutkimuksen tuloksien tarkastelussa. Ne todistivat kiistatta, että kulttuuriharrastus lisää terveyttä ja ikävuosia sekä ylläpitää työkykyä.

Boikum Benson Konlaan havaitsi väitöskirjatutkimuksessaan, mm. että taiteen nauttiminen parantaa ihmisen yleistä olotilaa ja virkistää aivo- ja muistitoimintoja ja sitten kun sairaus kohtaa, lyhentää esim. sairaalassaolajaksojen kestoja ja lääkkeiden nauttimisen määrää. Lisäksi hän totesi lohduttavan tiedon, nimittäin sen, ettei taiteen nauttimisen aloittaminen ole koskaan liian myöhäistä, mutta positiivisten vaikutusten pysymiseksi kulttuurin ja taiteen annoksia pitää ottaa säännöllisesti.

Konlaan osoitti myös, että kulttuurin terveyttä edistävä vaikutus on yhtä merkittävä kuin liikunnan. Siinä missä liikunta vähentää sydän- ja verisuonitauteja vaikuttamalla veren kolesterolitasapainoon, kulttuuri alentaa verenpainetta ja niin sanottujen stressihormonien tasoa. Kulttuurin harrastus auttaa ja harjoittaa kohtaamaan elämän kriisejä, joten sillä on yhteys masennuksen ehkäisemiseen. Tutkimuksessa kävi ilmi myös, että kulttuurin kuluttamattomuus on jopa yhtä suuri riski terveydelle kuin tupakoiminen! Tutkimuksen mukaan kulttuuri edistää erinomaisella tavalla työssä jaksamista.

Taide kohtaa elämän – Arts in Hospital -hanke ja kulttuuritoiminta itäsuomalaisten hoitoyksiköiden arjessa ja juhlassa toi systemisen taiteen ja kulttuurin kontaktipinnan ja nauttimisen sekä tutkimuksen Etelä-Savoon.

Itse Arts in Hospital -hanke syntyi vuonna 1990 YK:n ja Unescon kulttuurikehityksen vuosikymmenen aloitteena leviten kaikkiaan 18 jäsenmaahan. Hankkeen tavoitteena oli taiteen avulla lisätä hoitolaitosten viihtyisyyttä sekä integroida taide- ja kulttuuritoiminta osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon hoitotyötä, kuntoutusta ja työmenetelmiä.

Assi Liikasen tutkimuksen kehysteorian on Richard Shustermanin pragmatistisen estetiikan filosofia, jossa painotetaan taiteen kokemuksellisuutta sekä aktiivista ja käytännönläheistä roolia ihmisen elämässä.

Taide- ja kulttuuritoiminnan neljä ihmisen hyvinvointiin vaikuttavaa elementtiä. (Liikanen)

1. Ensiksi taide antaa elämyksiä ja merkityksellisiä taidenautintoja.
2. Toiseksi taiteella ja kulttuuritoiminnalla on yhteys parempaan koettuun terveyteen ja hyvän elämän kokemuksiin.
3. Kolmanneksi taideharrastukset synnyttävät yhteisöllisyyttä ja verkostoja, jotka auttavat hallitsemaan elämää paremmin.
4. Neljänneksi taide lisää viihtyvyyttä ja kauneutta elin- ja työympäristöissä.

Taide, kulttuuritoiminta ja juhlat koettiin myös tärkeiksi signaaliksi välittämisestä ja ihmisen arvostamisesta, joka synnyttää luottamusta itseän ja yhteisöön. (sosiaalisen pääoman lisääminen ja osallistamisen myönteiset vaikutukset.) Taiteen ja kulttuuritoiminnan sekä sosiaali- ja terveydenhuollon kentät Taiteen ja kulttuuritoiminnan sekä sosiaali- ja terveydenhuollon kentät kohtaavat, mikäli toimintamahdollisuudet ja asenteet toisen ammattia kohtaan muuttuvat tasa-arvoisemmiksi.

Edellytyksenä on myös tasa-arvon ja osallisuuden kokeminen, että taide- ja kulttuuritoiminta nähdään osaksi jokaisen ihmisen elämää, tarpeita ja oikeuksia. Liikasen tutkimuksen tulosanalyysissä todetaan: *"Hoitolaitoksissa tämä edellyttää ammatillista lisäkoulutusta, resurssien uudelleen arviointia ja nykyistä joustavampia työjärjestelyjä. Osa henkilökuntaa viesti luottamuksen katoamista omaa työtään kohtaan ja luovuttamisen halua. Mukana oli pettymystä kaiken jatkumisesta ennallaan, kiireenä ja rutiinina. Tällöin uusi taide- tai taiteen kaltainen toiminta koettiin enemmän uhaksi kuin mahdollisuudeksi."*

Taide- ja kulttuuritoiminnan integroiminen suomalaisen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin ei tähän mennessä ole toteutunut. Esimerkkejä erillisistä projekteista ja kehittämishankkeista löytyy, mutta ne ovat ajallisesti ja paikallisesti rajattuja. Suomen kulttuuripolitiikka on etsimässä uusia soveltavan taiteen kenttiä, joihin sosiaali- ja terveystieteiden tulisi vastata.

Tavoitteena aktiivinen vuoropuhelu ihmisen kokonaisvaltaisen terveyden tuottajien kesken.

Miten taide vaikuttaa, miten tiede tutkii, miten muualla edetään taiteen ja terveyden vuoropuhelussa, kansainvälisiä kumppanuuksia unohtamatta.

Hyvinvointia Kulttuurista Etelä-Savoon

ArtEssote-hanke on yksi Etelä-Savon maakuntaliiton hallinnoiman Hyvinvointia kulttuurista -hankkeen pilottihankkeista. Hyvinvointia kulttuurista Etelä-Savoon on Taiteen edistämiskeskuksen rahoittama hanke, jossa edistetään ja juurrutetaan kulttuurista hyvinvointityötä osaksi uuden Etelä-Savon maakunnan ja kuntien toimintoja. Hanke on osa OKM:n ja STM:n yhteistä prosenttitaiteen periaatteen laajentamisen kärkihanketta, jossa vakiinnutetaan taide- ja kulttuuripalvelut osaksi sosiaali- ja terveydenhuoltoa. Kärkihankkeen perustan muodostavat lukuisat tutkimukset, joiden mukaan aktiivinen taiteisiin ja kulttuuriin osallistuminen vahvistaa sosiaalista hyvinvointia ja terveyttä.

Etelä-Savossa valmistaudutaan maakunta- ja sote-uudistukseen myös kulttuurin näkökulmasta. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kulttuurin avulla on maakunnan ja kuntien yhdyspintakysymys, eli kuuluu sekä maakunnan että kunnan rooliin ja intresseihin. Hankkeen tavoitteena on vakiinnuttaa kulttuurin ja hyvinvoinnin yhteistyömallit osaksi uuden maakunnan ja kuntien työtä. Tarkastelussa keskeisessä asemassa on sosiaali- ja terveydenhuolto, mutta kulttuurin liityntäpinnat myös maakunnan muihin tehtäviin, esim. alue- ja elinkeinoelämän kehitykseen, ovat tarkastelussa mukana.

Hanke koostuu kolmesta toisiaan tukevasta kokonaisuudesta:

Hankkeen koordinoimana luodaan Etelä-Savoon kulttuurihyvinvointisuunnitelma, mahdollistetaan konkreettisia kokeiluja ja rakennetaan verkostoista pysyvä tapa toimia.

Hankkeen yhteistyökumppaneita ovat Etelä-Savon sosiaali- ja terveystalouden kuntayhtymä (Essote), Itä-Savon sairaanhoitopiirin kuntayhtymä (Sosteri) sekä Etelä-Savon ELY-keskus.

Lisäksi hankkeessa tehdään yhteistyötä kuntien, järjestöjen, oppilaitosten, Itä-Suomen aluehallintoviraston sekä alueella toimivien hyvinvointiverkostojen kanssa. Taiteen ammattilaisia palkataan maakunnassa tehtäviin kokeiluihin, ja he ovat

myös mukana kulttuurihyvinvointisuunnitelman tekemisessä.

Hyvinvointia kulttuurista Etelä-Savoon -hankkeen tavoitteet:

1.

Käydä arvokeskustelua sekä vahvistaa kulttuurimyönteistä asenneilmapiiriä niin sosiaali- ja terveydenhuollon tuottajien, työntekijöiden kuin käyttäjienkin keskuudessa

2.

Laatia Etelä-Savoon kulttuurinen hyvinvointisuunnitelma tai tiekartta osallistavalla prosessilla. Suunnitelman ideana on vahvistaa kulttuurin ja taiteen asemaa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä.

3.

Toteuttaa taide- ja kulttuurilähtöisten hyvinvointipalveluiden konkreettisia kokeiluja. Piloteissa sovitamme yhteen eri toimijatahojen intressejä ja toimintakulttuureita. Piloteissa myös luomme pohjaa kestäväälle yhteistyölle ja juurrutamme hyviksi koettuja tapoja toimia pysyviksi käytänteiksi. Yhtenä pilottina tulee olemaan ArtEssote, jonka tavoitteena on luoda toimintamalli ”talvipuutarhan” kehittämiseksi tapahtuma-konseptiksi keskussairaalaympäristössä. Muut toteutettavat pilotin haetaan pilottihaun kautta.

4.

Muodostaa ja vakiinnuttaa käytäntöön moniammatillisia yhteistyö- ja toimintamalleja uuden maakunnan ja uuden kunnan toimijakentissä.

5.

Edistää taiteilijoiden ja kulttuuripalveluiden tuottajien työllistymistä ja uusien työmahdollisuuksien avautumista sosiaali- ja terveydenhuollon parissa.

Hankkeella tuotamme Etelä-Savoon kulttuurisen hyvinvointisuunnitelman, joka avaa kulttuurin ja hyvinvoinnin liityntäpintoja. Tämän asiakirjan pohjan muodostaa alueen ja kuntien elinvoima, talous, rakenteet, palvelut ja kuntalaisten hyvinvoinnin tila väestöryhmittäin. Kulttuurisen hyvinvointisuunnitelman laatimisen rinnalla hankkeella on vahva konkreettinen ote.

Hankkeessa kokeillaan ja viedään käytännössä kulttuuria ja taidetta osaksi hyvinvointipalveluita ja suunnitelmatyön yhteydessä valittuja toiminnan painopisteitä.

Esper-hanke ja taiteen prosenttiperiaate

Etelä-Savon sairaanhoitopiirin kuntayhtymä on 2016 ESPER-hankkeessaan aloittanut taiteen ja kulttuurin tuomisen uudelle hankkeen myötä rakentuvalle Hyvinvointikampukselle. Hanke tuottaa taiteen ja ympäristön kokonaissuunnitelman ja ohjelman taiteen ja kulttuurin olennosta hyvinvointikampuksella. Hankkeelle on palkattu kaksi taidekoordinaattoria (taiteet ja palvelumuotoilu) organisoimaan taiteen saavutettavuuden lisäämistä ja uudenlaisten toimintatapojen ja -kulttuurin luomista sekä osallistamisen lisäämistä.

ArtEsper- taiteen tarinaa kirjoitetaan, dokumentoidaan ja tutkitaan. Keskeinen tavoite on tuoda taiteet osaksi arkipäivän työ- ja toimintaympäristöä hyvinvointikampuksella, niin asiakkaiden kuin henkilöstön parhaaksi Healing environment lähestymistapana.

HEALING ENVIRONMENT

Healing environment on yleiskäsite lähestymistavalle. Kysymys on ennen kaikkea siitä miten kokonaisvaltaisesti ympäristökokemus vaikuttaa ihmiseen – kokonaisuutena. Siis: Miten ympäristö koetaan ja aistitaan? Minkälaisia tunteita ja tunteita se yksilössä herättää?

Etelä-Savon alueella on tehty tri Assi Liikasen väitöskirjatyöstä ”Taiteesta sairaalaympäristössä” lähtien kokeilu- ja kehitystyötä eri hankkeissa ja projekteissa taiteiden ja hyvinvoinnin vuorovaikutuksen ja yhteisvaikutuksen synnyttämiseksi.

Liikanen ja Konlaan ovat nyt jo monien muidenkin tutkijoiden ohella osoittaneet omissa tutkimuksissaan pitävästi taiteiden vaikutuksen ihmisen terveyteen, tervehtymiseen ja hyvän olon synnyttämiseen. Taiteen ja kulttuurin säännöllinen nauttiminen edesauttavat hyvää elämää.

Tutkimukset todentavat myös taloudelliset vaikutukset – taiteisiin sijoittamalla saadaan aikaan pidemmällä aikavälillä merkittäviä säästöjä. Tärkeintä on kuitenkin tulos: hyvinvointi lisääntyy.

Taiteen tarinan kirjoittaminen ja juurruttaminen hyvinvointikampanuksen työmenetelmäksi vaatii systemaattista ohjausta teemaan ja menetelmiin. Henkilöstön sparraaminen ja tukeminen ovat keskeisiä elementtejä, kun halutaan sisäistettyä vaikutusta. Ilman tukea sitä ei synny. Pitkäkestoinen ohjelma tulee laatia työn pohjaksi.

Halun tähän taidetyöhön pitää lähteä molemmista (kahdesta) suunnista – henkilöstön halusta olla osallisena ja johdon suunnasta työvälaineiden ja resurssien taakajana. Koordinaattorina ja välittäjinä tarvitaan taiteiden, kulttuurin ja palvelumuotoilun ammattilaisia.

Nyt tehdyn ArtEssote -pilotin kokemukset taiteilijoiden = tekijöiden puolelta ovat positiivisia ja kannustavia. Taiteilijoiden työraportit antavat suuntaa keittämiseen ja osoittavat kipukohtia prosesseissa.

Taiteeseen kasvetaan ja taide kasvattaa.

Taide toimii elämyksenä, nautintona ja aistien virkistäjänä. Taide koetaan myönteisenä yhteytenä, kokemuspiirin vireyttäjänä, psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä työkyvyn lisääjänä.

Taide- ja kulttuuritoiminta sekä harrastaminen luovat sosiaalisia verkostoja ja luottamusta, joiden myötä elämänhallinta lisääntyy.

Taiteen ja rakennetun elinympäristön vuorovaikutuksella on myönteinen merkitys kuntoutumiseen ja virkeyteen.

GENIUS LOCI – PAIKAN HENKI

Taide luo alueelle ja rakennuksille omaleimaisen imagon ja paikan hengen (genius loci). Tämän paikantunteen myötä vuorovaikutuksessa ihminen kiinnittyy ja kiinnittyy itselleen tärkeisiin ympäristöihin: luonnon muotoihin, kasvillisuuteen ja rakennuksiin, muistoihin ja unelmiin. Paikantunteen syntyminen on osa ihmisen terveen minäkuvan muodostumista. Myös kauneuden kokeminen ja aistiherkkyys ovat tässä prosessissa tärkeässä osassa.

Kun taiteeseen ja kulttuuriin kasvetaan, tätä prosessia helpottavia menetelmällisiä asioita ovat ohjelmallisuus ja systemaattisuus. Kun tässä ympäristössä taiteen ja ympäristörakentamisen kokonaissuunnitelmaa tehdään ja kehitetään tarvitaan tueksi systemaattinen toteutusohjelma jota voidaan seurata ja jonka vaikutuksia voidaan mitata.

Taidekertomuksen kirjoittamistyö on alkanut vastaanottoalueiden ja Perhetalon tarinan käsikirjoittamisesta. Näinä ensimmäisinä kohteina olleiden vastaanottoalueiden ja Perhesairaalan taidetarjontaa varten on henkilöstöä osallistettiin työpajoissa, joissa Perhetalon valitut taiteilijat ja henkilöstö kävivät taidekoordinaattorin ohjeistamana vuoropuhelua ja keskustelua rajoitteista ja toiveista.

Perhetaloon (kuvataiteilijat **Tuomo Kukkonen**, **Pirita Lautala**, **Matti Kurkela** ja **Kirsimaria Törönen-Ripatti**) ja Mielentaloon (kuvataiteilijat **Raija Marttinen**, **Anna Siiriäinen**, **Susanna Pälviä**, **Hanna Vahvaselkä**) valitsi taidetyöryhmä kumpaankin neljän taiteilijan kollektiivit kuvaston suunnittelijaksi. Perhetalon julkisivun suunnittelijaksi valittiin kuvataiteilija (kuvataiteilija **Lauri Nykopp**). Välineenä osallistava työpajatoiminta on suunniteltu jatkumoksi koko prosessin ajan.

ArtEssote – Pilotti Essotessa 2017–2018

Etelä-Savon sairaanhoitopiirin kuntayhtymä on ESPER-hankkeessaan aloittanut taiteen ja kulttuurin tuomisen uudelle hankkeen myötä rakentuvalle hyvinvointikampukselle. Hanke on palkannut kaksi taidekoordinaattoria (taiteet ja palvelumuotoilu) organisoimaan taiteen saavutettavuuden lisäämistä ja uudenlaisten toimintatapojen ja -kulttuurin luomiseksi, osallistamisen lisäämiseksi.

Tavoitteena on tuoda taiteet osaksi arkipäivän työ- ja toimintaympäristöä hyvinvointikampuksella, niin asiakkaiden kuin henkilöstönkin parhaaksi. Myös toimintaympäristöjen esteettisen virikkeisyyden toivotaan poistavan sairaala-ympäristöön usein liittyvää ahdistusta ja antavan lepo hetkiä aisteille kiireen ja työn keskellä.

TAIDETOIMINNAN JUURRUTTAMINEN

Tavoitteena on taidetoiminnan juurruttaminen osaksi Essoten palveluvalikoimaa ja toimintaa. Taidetoiminnan juurruttamiseksi ja vakiinnuttamiseksi ESPER-hankkeessa perustetaan hyvinvointikampukselle monitaiteellinen ja vuorovaikutteinen ArtEssote-galleria. Toiminta suunnitellaan yhteistyössä verkottuen alueen taide- ja kulttuuritoimijoihin.

Konseptin mallissa Informaatiolähteenä toiminnalle toimivat sähköinen- ja graafinen taidekalenteri sekä Esper-hankkeen taiteen käsikirja (myös digitaalisessa muodossa). Kalenterit päivittyvät vuosittain suunnitelman perusteella. Suunnitellun toiminnan aika voidaan jakaa periodeihin sekä keskittyen rajatuille alueille (osastot, toiminnan, taidereitit...). Suunnitelma laaditaan pitkäkestoiseksi ja sitä tarkistetaan määrävuosin.

Suunnitelman laatii taidekoordinaattori tehden yhteistyötä henkilöstön kanssa osallistavilla menetelmillä ja taide- ja kulttuuritoimijoiden verkossa alueella, valtakunnallisesti sekä kansainvälisesti. Suunnitelmallinen, vakiintunut toiminta vaatii koordinaattorin pysyvän työsuhteen.

”TALVIPUUTARHA”:

Monitaiteellinen galleriatoiminta Essoteen

”Talvipuutarha-konsepti” tuo kampusalueelle visuaalisten taiteiden lisäksi myös esittävät taiteet. Kampusalueen kiinteistöissä ja ulkotiloissa ovat taiteelle varatut paikat. Esper-hankkeen taidetarinaa, Art Esper- tarinaa on kirjoitettu ja sen teema varioidaan suunnitelman mukaan. (esim. taideteosten paikkojen vaihtaminen – kierrätys, taidelainaamatoiminta, taiteen ”kuntopolut.”) Esittävät taiteet - säveltaide, musiikkia siis soittamista ja laulamista, teatteritaidetta nukketeatterista monologeihin, tanssia, liikettä, sirkusta, lukemista ja lausumista, jne. Ympäristöjä voidaan elävöittää myös äänitaiteen avulla.

VAIHTUVIEN NÄYTTELYIDEN TILAT

Sopivia kuvataiteiden näyttelytiloja ovat aulat ja oleskelutilat, kahvilat sekä muut avoimet tilat, joissa taide saa riittävästi katselutilaa (vrt. esim. Orton gallerian toiminta Helsingissä). Myös esittävät taiteen sopivat em. tiloihin.

Perhetalossa ja Mielentalossa osastokerroksien käytävillä ja yhteisillä alueilla ovat selvästi merkityt paikat varattuna kuvataiteelle, näyttely- ja valaistustekniikan varustus sekä neutraalit taustaseinä alueet ovat selvästi merkittyjä. Teosalueen edusta on avoin, kokonaisuuteen kuulumatonta grafiikkaa ja roll-uppeja ei aseteta taideteosten eteen. Myöskään huonekaluja ei aseteta näyttelyalueiden eteen. Katseluetäisyys ja -kulmat varmistetaan ripustuksessa.

Esittävät taiteet voivat pop-uppina ilmestyä yleisiin yhteisiin tiloihin tai tapahtua potilas- ja tutkimushuoneissa. Tavoitteena eivät ole suuret yleisöt vaan oma-kohtainen taiteen kohtaaminen ja siitä nauttiminen, sen avulla rentoutuminen ja kivun siirtäminen.

TAIDEKURAATTORI TAI -KOORDINAATTORI VASTAA TOIMIVASTA YHTEISTYÖSTÄ

Vaihtuvat teosnäyttelyt voidaan tuottaa esim. Ortonin sairaalan kuraattori, kriitikko Otso Kantokorven kehittämällä mallilla: Taiteilijat kutsutaan (esimerkki Orton) kuraattorin toimesta. Taidetoimikunta vahvistaa vuosittaiset näyttelyt. Näyttelyiden määrä esimerkiksi neljä (4) – kuusi (6) vuodessa, taiteilijat esillä aina kuukauden/kaksi kuukautta kerrallaan.

Taidelainaamopilotti

Taidelainaamopilotti toteutettiin yhteistyössä mikkeliäisen taidegallerian Galleri-Arin kanssa. GalleriAri vastasi taidelainaamopilotin teoskärkyjen sisällöstä; lainattavaksi ja käsiteltäviksi sopivien teosten valinnasta ja kehystämisestä yhteistyössä ArtEssote-hankkeen taidekoordinaattoreiden kanssa. GalleriAri vastasi teosten vakuuttamisesta sekä mahdollisti teosten myynnistä. Mikäli potilas olisi luonut hoitajaksonsa aikana siteen teokseen, hän olisi voinut ostaa tai lainata teoksen itselleen. Osastolla teokset olivat korvauksetta asiakkaan ilona ja virkistykseenä.

Taidelainaamovaunu kiersi osastolla viitenä päivänä, yhden viikon ajan. Vauussa oli noin 30 teosta, joista potilas saattoi lainata teoksen omaan potilashuoneeseensa. Koordinaattorit auttoivat teoksen valinnassa ja sijoittelussa tarpeen mukaan, jotta potilas sai miellyttävän katseluetäisyyden teokseen. Teokset olivat kooltaan helposti käsiteltäviä ja niiden valinnassa oli huomioitu teoksen sijoittelu esim. potilaan sivupöydälle tai ikkunalaudalle. Teoksiin oli kirjattu tiedot taiteilijasta, teoksen vuokra- ja ostohinta.

Viikon mittaisen pilotin aikana teoksia oli asiakkailla lainassa noin 30 kertaa. Mahdollisuus lainata teos yllätti ja ihastutti potilaita. Osa asiakkaista selasi teoksia kiinnostuneina, vaikka eivät välttämättä halunneet ottaa teosta lainaan. Syynä oli esimerkiksi piakkoin odotettu kotiinpääsy.

Useamman päivän osastolla viettäneet asiakkaat saivat halutessaan vaihtaa teosta seuraavana päivänä, taidelainaamokärkyyn uudella kierroksella. Pelkästään teosten selailu oli asiakkaita viihdyttävää toimintaa, joka katkaisi osaston arkea hetkeksi. Taidelainaamokärky sai aina positiivisen vastaanoton ja herätti mukavia keskusteluita. Muutama potilas ilmoitti, ettei ollut toiminnasta ollenkaan kiinnostunut. Teokset ilahduttivat myös samassa huoneessa olleita potilaita.

Esittävät taiteet pilotissa

Perhetalon ”Talvipuutarhassa” on tavoitteena tuoda monitaiteellinen toiminta kaikkien ulottuville, osastot ja potilashuoneet taiteiden ja tapahtumien näyttämöiksi. Yleisöksi riittää yksi henkilö.

Perhetalon Talvipuutarha-konsepti on toiminnallinen ympäristö, jossa voivat vieraila esittävien taiteiden (teatteriryhmät nukketeatterista ”aikuisten ryhmiin”) esiintyvät artistit ja ryhmät: teatteri, lausunta, tanssi, pienet yhtyeet ja säveltaiteen kokoonpanot esim. Etelä-Savossa toimivat aktiivisesti nuorten teatteriryhmät, poika- ja tyttöteatterit ja alueella on nukketeatterin ammattilaisten tihentymä (muun muassa Nukketeatteri Reaktori, johtajanaan Aapo Repo)

Tanssia opettavat ja näytöksiä tuottavat tanssikoulu **La Carmencita**, rehtori **Carmen Rodergas** ja Etelä-Savon tanssiopisto, rehtori **Fanny Gurevitsch**.

Talvipuutarha voi toimia myös henkilöstölle virikkeellisenä tykytoimintana. Toiminnan rungoksi luodaan kalenteri kertoo tapahtumat ja esiintyjät. Työyhteisöt voivat ”tilata” kiinnostavaksi kokemiaan esityksiä työympäristöihinsä. Mieli-piteistä ja kokemuksista pilottitapahtumissa kootaan tiedot ja tuntemukset jatko-suunnittelun pohjaksi.

Etelä-Savossa on ollut useita taiteen hyvinvointivaikutuksien tutkimiseen ja tuotteiden kehittämiseen paneutunutta hanketta: muun muassa tohtori Assi Liikasen väitöstutkimus, MAMKin Hakku-hanke, SKRn Kulta-hankkeessa taiteilijat räätälöivät erilaisia valmiita paketteja tilattavaksi ja nautittavaksi, jne.

Taiteilijoiden tilattavia tuotteita on valmiina. Vaikutustutkimusta ja raportteja työn perustaksi on saatavana.

Yksi tavoite lisää!

Taiteiden harrastaminen työkykyä ylläpitävänä ja parantavana toimintamuotona ja menetelmällisiä hetkiä hoitotyössä. Myös Henkilöstön hyvinvointisuunnitelmiin tuodaan ja luodaan mahdollisuudet harrastaa taiteita; piirtää ja maalata, valokuvata, kirjoittaa, laulaa yksin/ ryhmässä/kuorossa, kirjoittaa... Taidetoiminta voi hyvin olla ja sen tulisikin olla luonteva osa Tyky-toimintaa. Henkilökunnan tuotokset voitaisiin myös julkistaa esim. esittelemällä niitä ESPE-Rin galleria-toiminnassa säännöllisesti.

ArtEssote-pilottitaiteilijoiden kokemuksia

Pilottia pohjustettiin taiteilijoiden ja henkilöstön yhteisellä Taide-symposium tapahtumalla 17.1.2018. Sairaalassa tapahtuvan taidetoiminnan onnistumiseen johdattivat pitkän kokemuksen omaavan Sairaalaklovnit ry:n taiteellinen johtaja **Kari Jagt** ja klovnit **Tri Tango**, sekä kuvataideterapeutti **Pirkko Hämäläinen** ja taidekoordinaattorit **Riitta Moisan** ja **Heidi Huovinen**. Tilaisuus oli kaikille avoin ja siihen osallistui alueen taiteilijoita ja Essoten henkilökuntaa, yhteensä noin 40 osallistujaa.

Tilaisuuden jälkeen avattiin kaksi kyselyä, toinen henkilöstölle ja toinen avoimesti eteläsavolaisille taidealan toimijoille. Henkilöstölle suunnatun kyselyn tarkoituksena oli selvittää henkilökunnan ideoita ja toiveita taidetoiminnasta ja kohteista, joissa kokeiluja järjestettäisiin. Taidealan toimijoille suunnatulla kyselyn tarkoituksena oli kartoittaa toimijoita ja heidän ideoitaan, mitä he voisivat lähteä toteuttamaan ja mitkä kohderyhmät olisivat heidän toiminnalleen sopivia.

Henkilöstön kyselyyn ei saatu riittävästä vastauksia, joten hankkeen esittely ja yksiköiden osallistuminen käsiteltiin ylihoitajien kokouksessa. Esittelijänä toimi johtajaylihoitaja Senja Kuiri. Kokouksen myötä pilottiin valittiin mukaan vuodeosastot, dialyysi- ja lääkehoitoyksikkö, kuvantamisen yksikkö ja lastentautien yksikkö. Lisäksi hankkeen monipuolisuuden huomioimiseksi kokeiluun kontaktitiin Essoten ja Mikkelin kaupungin yhteistyöyksiköt sairaalakoulu ja Ohjaamo Olkkari.

“Nyt oli vähän kuin olisi vasta varovasti kastellut varpaita altaan reunalla.”

(Aapo Repo, raportti)

Taidealan ammattilaisten eri toimijoilta kyselyyn tuli 23 vastausta. Vastausten, taiteilijoiden intressien ja ideoiden pohjalta taidekoordinaattorit valitsivat pilotti-taiteilijat, laativat suunnitelman ja kohtauttivat yksiköiden henkilöstöt ja taiteilijat.

Hanke työllisti yhteensä kahdeksan pilottitaiteilijaa: Risto Kopperi, Anna-Maija Muurinen, Aapo Repo, Pihla Liukkonen, Katja Suomalainen, Jani Orbinski, Veikko Happonen ja Jendrek Prusak. Lisäksi hanke pilotoi lyhyesti taiteen tarinallistamista, kun yli-agronomi Bertalan Galambosi tarjosi yrittietoa henkilöstölle suunnatun luennon myötä. Galambosi lahjoitti Essotelle työurallaan kerryttämänsä yrittivalokuvakokoelmansa, joka sijoitettiin Mikkelin keskussairaalan henkilökunnan ruokalaan virkistämään ja inspiroimaan henkilökuntaa. Valokuvien takana on vuosikymmenten kansainvälinen tutkimustyö, josta Galambosi kertoo pyydettäessä mielellään, hauskasti ja innostavasti. Tilaisuuden ajatuksena oli elävöittää seinällä olevia kuvia ja luoda tilaisuuden myötä tarina, jota henkilökunta voi keskuudessaan jakaa. Tilaisuudessa oli mukava tunnelma ja se keräsi yrttien äärelle noin 15 kiinnostunutta henkilökunnan edustajaa.

Esittävästä taiteesta ArtEssote hankkeessa oli mukana säveltaide sekä äänitaide, kirjallisuus, nukketeatteri, teatteri ja sirkus sekä valokuva ja taidelainaamo-vaunu visuaalisten taiteiden puolelta. Osa taiteilijoista toimi pilotissa sote-kentällä uralaan ensimmäistä kertaa ja toisilla oli taustalla jo enemmän kokemusta.

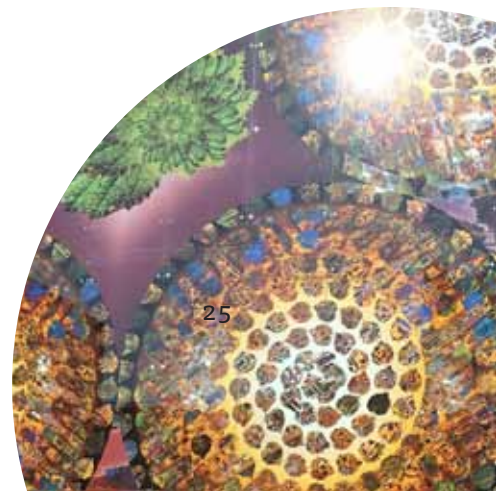
Taiteilijat kohtasivat henkilökunnan ja esittelivät heille toimintasuunnitelman- sa, jota tarkennettiin henkilökunnan näkemysten mukaan; miten toteutus sovitetaisiin yksikön päivärytmiin, miten henkilökunta osallistuisi toteutukseen ja mitä asioita taiteilijan tulisi huomioida toteutuksessa tai yksikössä työskennellessään. Taidekoordinaattorit olivat tapaamisissa mukana sparraamassa ja rohkaisemassa sekä yksiköitä, että taiteilijoita kokeilemaan jotain aivan uutta. Yleisesti vastaanotto oli positiivinen ja kannustava. Elämyksistä ja kokemuksista syntyi merkityksellisiä ja vastaavaan toimintaan tekijöitä kannustettiin edelleen.

Taiteilijat kirjoittivat työrupeaman jälkeen raportit: ne ovat analyttisiä ja sisälsivät myös rakentavia parannusehdotuksia ja kannustusta Talvipuutarha- konseptimme kehittämiseen. Näistä teksteistä voi päätellä, että keskustelua ja herättelyä taiteen mahdollisuuksiin pitää aktiivisesti tehostaa kaikissa ympäristöissä ja yhteyksissä. Pilotin mukaisia esimerkkejä pitää organisoida ja tuottaa edelleen uusien avauksien syntymiseksi. Kohdennettuja elämys- ja kokemukskohtauksia tarvitaan. Pilotin tavoitteena on luoda ja juurruttaa verkostomallinen taide- ja kulttuurilaitosten ja taidetoimijoiden palvelukonsepti, jota voidaan hyödyntää vuorovaikutteisesti soveltuen hyvinvointikeskuksen toimintaan (sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaan). Malli on kopioitavissa ja toivottavasti kehitettävissä yhteistyössä muiden sosiaali- ja terveydenhuollon laitosten kanssa.

Taiteilijoiden raportit

Jokainen taiteilija kirjoitti oman kokeilunsa jälkeen kokemuksestaan raportin, jossa pyrittiin vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

1. Oliko tehtävään helppo tarttua?
2. Mietityttikö jokin?
3. Millainen vastaanotto yhteistyöyksikössä oli?
4. Miten yhteistyö sujui?
5. Mitä taiteilija tavoitteli toteutuksella?
6. Miten kokeilu onnistui, muuttuiko se vai pitikö sitä muuttaa matkan varrella?
7. Millaista oli työskennellä sote-asiakkaiden kanssa?
8. Millaisia asiakaskokemuksia taiteilija havaitsi?
9. Mikä onnistui, minkä olisi voinut tehdä paremmin?
10. Millaisia toiveita tai kehittämistarpeita jatkotyöskentelyä ajatellen taiteilijalla on oman toiminnan suhteen ja sote + taide -toiminnan suhteen?

AAPO REPO:

Nukketeatteri vahvistaa vuorovaikutusta

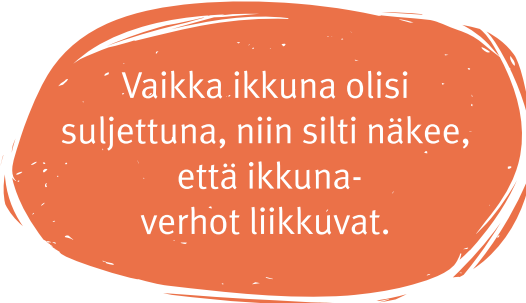
Tehtävään oli helppo tarttua, briiffaus oli hyvä ja tehtävä tarpeeksi avoin omalle luovalle prosessille. Vastaanotto on ollut hyvä. Työskentely vaatii tavallista rennompaa otetta, jotta toiminnan pystyy ajoittamaan henkilökunnan aikataulujen mukaan.

Suunnitelma on onnistunut tähän mennessä, nuket on tehty ja toimitettu osastolle, ja henkilökuntaa on koulutettu niiden käyttöön erilaisissa tilanteissa. Mutta jäävätkö nuket oikeaksi työkaluksi osastolle... sen kertoo aika. Asiakkaat (lapsipotilaat) olivat hyvin vastaanottavaisia. En kokenut minkäänlaista vastarintaa, paitsi mitä nyt vähän osasin odottaa, mutta sitäkin hyvin vähän. Kaikki eivät ole esiintyjiä tai nukketeatteri-ihmisiä.

Hanke onnistui muuten, mutta parantamisen varaa olisi ollut siinä, että olisi voinut miettiä sopivan nukun myös suljetulle osastolle. Jatkotyöskentelyä ajatellen varsinkin henkilökunnan kanssa toimiminen voisi omalla kohdallani auttaa sitä, että osaisin enemmän suunnitella nukkeja moneen eri tarkoitukseen. Nyt oli vähän kun olisi vasta varovasti kastellut varpaita altaan reunalla. Olisi mielenkiintoista tehdä isompi kokonaisuus, joka toimisi myös itsenäisesti, näkyisi enemmän seinillä ja vaikka katossa kuvakkeina, pieninä nukkehahmoina tai vastaavina.

Henkilökunta on hyvin osaavaa ja lämminhenkistä. Taiteelle myös tuntui olevan tarvetta, sitä voisi olla enemmänkin. Ehkä jotakin sairaalaklovnien ja sen väliltä, mitä itse tein. Nyt on annettu nuket ja peruskoulutus nuketukseen ja kontaktin ottamiseen nukun kautta. Silti tuntuu, että jokin taidekummi voisi myös olla hyvä juttu.

Itse sain kokea, että olin lasten kanssa osastolla ja juttelin nukun kanssa heille samalla kun tehtiin toimenpidettä (verinäyte). Se selvästi helpotti tilannetta. Tuntuu, että tällaista pitäisi tehdä enemmän. Aittoa kohtaamista nukun kautta, siinä avautuu aivan omanlainen portti lapsen maailmaan. Aikuisen ei tarvitse sitä ymmärtää eikä puuttua siihen, mutta me voimme mahdollistaa paljon. Tosin tämä on sitä, mitä pitäisi tapahtua lasten ja nuorten elämässä muuallakin kuin sairaalaympäristössä. Taide avaa ovia, jotka muuten pysyvät kiinni. Vaikka ikkuna olisi suljettuna, niin silti näkee, että ikkunanverhot liikkuvat.

Vaikka ikkuna olisi suljettuna, niin silti näkee, että ikkunanverhot liikkuvat.

PIHLA LIUKKONEN:

Valokuvaus vahvistaa itsetuntoa

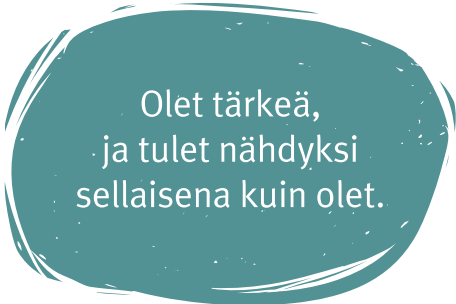
Löysin tieni ArtEssote-hankkeen infoon keskussairaalalle. Hanke oli minulle tuntematon, joten info selvensi asioita paljon. Jo infossa minulla alkoi raksuttaa projektin toteuttaminen, mutta kohderyhmän varmentuminen luonnollisesti ohjasi vielä lopullista toteutusta. Minulle valikoitui valokuvausprojektiin nuorten yksikkö Ohjaamo Olkkari. Yhteistyö Olkkarin kanssa sujui mutkattomasti, yhteyshenkilönä heidän puoleltaan toimi Anne-Mari Hynönen. Ryhmä, jonka kanssa projektia lähdettiin viemään eteenpäin, oli nuorten äitien ryhmä ”Lapselliset”.

Projekti alkoi tutustumiskäynneillä Lapselliset-ryhmän tapaamisaikoina. Oma kuva-projektin tarkoituksena oli nostaa esiin tunteita nuorten äitien elämästä, heistä itsestään, myös naisina eikä vain äidin roolin kautta. Osa halusi toteuttaa kuvat lasten kanssa. Kuvauslokaatiot vaihtelivat studiosta teollisuusalueelle ja sieltä kuvattavien koteihin.

Palautekyselyn perusteella päivä oli voimauttava ja siitä saatiin muun muassa itsetvarmuutta, nähtiin oma itse kauniina, saatiin positiivisia kokemuksia omasta itsestä ja irtiotto arjesta. Kaikki nämä nähtiin mahdollisuutena, joka olisi jäänyt omin voimin toteuttamatta.

Järjestimme äitien toiveiden mukaan ehostuksen ennen kuvauksia. Meikkitaiteilija Maria Loikala loihti äideille kampaukset ja meikit heidän toiveidensa mukaan. Kokonaisuudessaan projekti onnistui mielestäni hyvin. Pieni kiireen tuntu tuli jossain kohtaa, koska valokuvausprosessissa on useita vaiheita ja monen ihmisen aikatauluja tuli sovittaa yhteen. Projekti myöhästyi tuosta huhtikuun lopusta hieman, sillä otimme äidit mukaan lopullisten kuvien valintaprosessiin. Eli jatkossa toteutusaikataulu voisi olla hieman pidempi. Taulut saatiin kuitenkin seinälle kesäkuun alussa ja näyttely on esillä elokuun loppuun saakka, jolloin tilassa alkaa pintaremontti. Lopulliset teokset toimitetaan äideille muistoksi elokuun lopussa.

Jatkotyöskentelyä varten olisi mukava saada lisää resursseja kuvauspäivien toteutukseen. Ihan ensimmäinen idea oli, että olimme lähteneet ryhmän kanssa esimerkiksi päiväksi Repoveden maisemiin kuvaamaan, jolloin tilanteessa yhdistyisivät luonto, liikunta ja voimauttava kuvaus. Mutta toteuttaminen vaatii muun muassa kuljetuksen, ruokailut, lastenvahdin (tässä tapauk-

Olet tärkeä,
ja tulet nähdäksesi
sellaisena kuin olet.

sessä), assistentin/kampanin yms. ja olisi haukannut kuvaajan palkkiosta suuren osan. Toki tähänkin voisi kehittää yhteistyökuvioita firmojen kanssa, jotka kenties haluaisivat tukea toimintaa. Mutta suunnittelua helpottaisi, jos rekvisiittoihiin ym. äsken mainittuihin seikkoihin olisi varattu vähän rahaa. Toisaalta uskon, että tämänkaltaisen projektin ja voimauttavan kuvan saamiseksi ei tarvitse järjestää muuta kuin rauhallinen hetki.

Itselleni tämä oli mielenkiintoinen ja elämänmakuinen projekti, josta syntyi innostus voimauttaviin valokuvausprojekteihin ja viisi täysin erilaista omakuvaa, niinkuin pitääkin. Oma kokemukseni ArtEssote- hankkeen kautta on, että taide voi eheyttää ja antaa voimaa Essoten ympäristöissä. Pieni muutos arkeen ja kohtaaminen henkilökohtaisesti tuo asiakkaalle viestiä: olet tärkeä ja tulet nähdäksi sellaisena kuin olet. Tällaisiin kohtaamisiin pitäisi vapauttaa enemmän resursseja. Ja jos edes pienen osan voi toteuttaa tämänkaltaisilla hankkeilla, olemme oikealla tiellä. Kiitos, olen otettu, että minut valittiin mukaan tähän hankkeeseen.

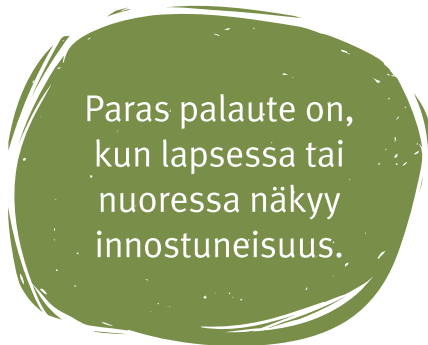
ANNA-MAIJA MUURINEN:

Sirkus tuli sairaalakouluun

Tilauspyyntö oli tosi inspiroiva ja mielenkiintoinen. Pohdiskelin kylläkin alussa pitkään, miten pärjäisin kohderyhmän kanssa täysin uutena ihmisenä sitä taustaa vasten, että oppilailla voi olla taustallaan hurjiakin myllerryksiä omassa elämässään – omat syynsä käydä juuri sairaalakouluun.

Yhteistyöyksikössä oli mukava ja innostunut vastaanotto ihan alusta alkaen. Ennen kuin projekti pyörähti kunnolla käyntiin, pidimme palaverin sairaalakoulun henkilökunnan kanssa. Halusin selvittää, minkälaisia toiveita ja odotuksia sirkusohjauksiini liittyisi, ja toisaalta halusin kertoa, millainen sirkuslajien repertuaari minulla olisi tarjottavana juuri tähän projektiin. Yhteistyö sujui joustavasti ja hyvin läpi koko projektin.

Lasten ja nuorten arki on hyvinkin vaihtelevaa, aina ei pysty eikä jaksa eikä viitsi. Kaikenlaiset tunteet olivat sallittuja sirkustunneilla. Tilanteet sairaalakoulul-

la vaihtelivat, samoin ohjattavien ryhmien kokoonpanot. Sirkustuntien sisällöt, suunnitelmat ja aikataulut oli suunniteltu joustaviksi mukalemaan osallistujamäärää, sirkushetkien kestoja ja osallistujien toivomuksia. Ohjaajat ja sairaalakoulun henkilökunta osallistuivat ohjaustuokioihin aktiivisesti. Uskoisin, että juuri tämä oppilaiden asemaan asettuminen ennemmin kuin itsensä asemoiminen sivustalla olleen sohvan

syleilyyn statistiksi, oli omiaan luomaan erityisen hienon ilmapiirin tunneille. Yhdessä siis yritettiin, epäonnistuttiin, tuskailtiin, yritettiin uudelleen, ja onnistumisen hetkillä annettiin ansaitusti aplodeja, kun oltiin opittu täysin uusi taito ja oltiin vielä hyviä siinä, mitä tehtiin.

Toteutuksella pyrittiin luomaan sairaalakoulun oppilaille ja henkilökunnalle mahdollisuuksia erilaisiin oppimiskokemuksiin sirkuksen avulla. Tavoitteena oli oppilaiden itsetunnon vahvistaminen positiivisten kokemusten kautta. Mielestäni kokeilussa onnistuttiin saavuttamaan juuri näitä asetettuja tavoitteita. Kaikki oppilaat osallistuivat omalla tavallaan harjoituksiin.

Paras palaute, ohjaajanäkökulmasta, on kun lapsessa tai nuorella näkyy innostuneisuus. Suunnittelupalaverissa noussut toive käyttää avuksi klovneriaa tai eräänlaisia maskeja työskentelyn helpottamiseksi ei toteutunut, sillä sellaisia toimintamuotoja en mielestäni kunnolla hallitse. Oli hienoa nähdä, miten osallistuja

ilman naamion luomaa turvaa onnistui ylittämään itsensä ja ottamaan positiivisen palautteen vastaan, ja toisaalta uskalsi myös epäonnistua turvallisessa oppimisen ilmapiirissä.

Oppilaiden kanssa työskentely osoittautui mielenkiintoiseksi. Aivan kuten missä tahansa muussa projektissa, toiset meistä tarvitsevat enemmän aikaa tutustua sekä uuteen ohjaajaan että opetettaviin juttuihin. Puolin ja toisin vallinneesta alkujännityksestä päästiin pian eroon ja yksittäisistä lapsista ja nuorista alkoi hioutua timantteja temppuuluhommista. Oikeastaan toiminta ei eronnut suurestikaan siitä, mitä sirkusohjaukset ovat yleensä. Ennakkoon ajattelin ohjaustilanteita paljon haasteellisemmiksi kuin mitä ne sitten lopulta olivatkaan. Tempuat ovat kuitenkin välillä jonkin verran haasteellisia, joten turhautumisilta, väsymisiltä ja kesken tunnin poistumisilta ei vältytty. Edettiin kuitenkin ryhmässä yksilölliset tarpeet huomioiden ja levättiin, jos väsytti tai ei yhtään huvittanut.

Henkilökunnan läsnäolo ja osallistuminen tunneille yhdessä oppilaiden kanssa oli mielestäni tosi hyvä juttu. Omaa työskentelyä helpotti suuresti vankka kokemus nuorisotyöstä ja erilaisten oppijoiden kanssa toimimisesta. Mietin voisiko jatkossa sirkusta ulottaa hieman muuallekin koulun arkeen? Tehdä vaikka jokaiselle omat sirkusvälineet ja treenata niillä jatkossakin? Tai valmistaa yksinkertaisia sirkusvälineitä koululle? Opettajat voisivat helpommin hyödyntää sirkusta metodina vaikkapa liikuntatunneilla tai välitunneilla.

Projektin aikana osallistuin menestyksellisesti Suomen Nuorisosirkusliiton järjestämään sirkusohjaajan pedagogiset opinnot -opiskelijahakuun. Kesän ja alkusyksyn aikana minulla on siis mahdollisuus monipuolistaa ja syventää omaa tietotaitoani sirkuksen saralla. Näistä opinnoista on varmasti suurta hyötyä seuraavissa projekteissa. Toivottavasti yhteistyömme saa jatkoa tulevaisuudessakin.

Oppilaille tehdyn palautekyselyn perusteella kokeilu onnistui. Lapset ja nuoret antavat suoraa palautetta. Ja koska sirkustuntien yleisfiiliksestä ei tullut yhtään ##-symbolia, niin tulos on kerrassaan mahtava!

Mielestäni on todella edistyksellistä ja rohkeaa valita sirkus tällaiseen kokeiluun sote- ja taidetoiminnan yhteyksiä ja yhteistyömahdollisuuksia pohdittaessa. Sosiaalinen sirkus tarjoaa erinomaiset mahdollisuudet erilaisten yksilöiden ja ryhmien kanssa toimimiseen. Sirkuksen avulla voi hetkeksi unohtaa arkiset murheet, diagnoosit, hoitaja/opettaja/asiakasroolit ja loistaa ryhmän parhaana akrobaattina tai taitavimpana lautastenpyörittäjänä. Toivottavasti yhteistyömme jatkuu myös tulevaisuudessa. Kiitos mahdollisuudesta olla mukana tässä projektissa!

RISTO KOPPERI:

Esittävät taiteet dialyysiosastolla ja hoitokeskuksessa

Hanke käynnistettiin sangen nopealla aikataululla. Saatuani tiedon hankkeesta (13.2.2018) kävin tutustumassa tiloihin, joissa hanke olisi tarkoitus toteuttaa (22.2.2018) ja jo seuraavana tiistaina 27.2.2018 aloitimme varsinaisen toiminnan.

Koska aikataulu oli näin nopea, kokosin ohjelmiston materiaalista joka minulla oli valmiina. Vierailujeni lomassa yritin kysellä sekä henkilökunnalta että potilailta palautetta esittämistäni ohjelmasta kyetäkseen kehittämään esityksiäni. Senkaltaista palautetta en kuitenkaan saanut, joten päätin, että valitsemani ohjelmisto toimii siinä ympäristössä. Yritin toiminnassani ottaa huomioon hoitotyön priorisoinnin. Tarkoitushan ei ollut vaikeuttaa henkilökunnan toimintaa, vaan helpottaa potilaiden viihtymistä ja jaksamista hoitotoimenpiteiden välissä.

Sunnittelin toteutuksen saamieni ennakkotietojen mukaan, joissa toivottiin, että kävisin aamupäivällä dialyysiosastolla noin klo 10 ja hoitokeskuksen puolella iltapäivällä noin klo 15. Jo ennen ensimmäistä käyntiäni iltapäiväaika muutettiin alkavaksi klo 13. Totesimme kuitenkin ensimmäisellä kerralla yhdessä henkilökunnan kanssa, että klo 13 on liian myöhään, joten loput vierailuni hoitokeskuksessa siirrettiin aamupäivälle. Keskiviikosta 28.3. alkaen toteutin vierailuni seuraavasti: klo 10 dialyysiosasto ja noin klo 10.30 hoitokeskus. Yhteensä vierailuni kesti noin 60–75min / kerta. Kaikkiaan suoritin 8 käyntikertaa.

Ohjelmiston laadinta tällaisessa projektissa, jossa tehdään ja kokeillaan uutta, on varsin työlästä. Sairaalaympäristö asettaa omat haasteensa. Esitystapahtumat olivat välillä ”levottomia” ymmärrettävistä syistä, siksi ohjelmisto oli hyvä rakentaa lyhyistä ohjelmanumeroista, jotka antoivat mahdollisuuden keskeytyksiin esityksen siitä suuremmin kärsimättä. Lisäksi oli otettava huomioon se, että osa potilaista oli väsynyt hoitotoimenpiteistä, joten heidän keskittymiskykynsä ei varmasti ollut parhaimmillaan.

Suunnittelin ohjelmiston niin että monologi-osuuksien jälkeen lauloin jonkun tutun tai tuntemattoman laulun. Lisäksi yritin ottaa huomioon potilaiden ikäjakautuksen. Koska on vaikea tehdä kaikkia miellyttävää ohjelmistoa, yritin olla mahdollisimman monipuolinen.

Ohjelmistoni koostui eri kirjailijoiden tuotannosta, muun muassa T. Kyrö, I. Rajola ja Reino Helismaa muutamia mainitakseni. Lauluja oli kansanlauluista kuplettien kautta aina musikaalisävelmiin.

Hanke oli minun osaltani liian lyhyt, jotta voisin tehdä kovin suuria parannusehdotuksia. Oleellista jatkon kannalta lienee se, että mahdolliset esiintymiset saatetaan taiteilijan tietoon huomattavan paljon aikaisemmin. Viikko on turhan lyhyt aika, minun kohdallani se onnistui, koska juuri nyt minulla sattui olemaan ohjelmistossa sangen huomattava määrä materiaalia. Tosin sen kerääminen, esityskuntoon saattaminen ja sopivien kokonaisuuksien luominen vei hyvinkin 15 h aikaa. Jatkossa uutta ohjelmistoa pitää harjoitella, eikä se onnistu muutamassa tunnissa.

Konkreettisia esityksiä muokkaisin lähinnä keston osalta. Nyt esityksen kesto oli dialyysi-osastolla noin 30 min. ja hoitokeskuksessa noin 15 min. Puolen tunnin esitys tällä lyhyellä kokemuksella tuntui pitkältä, ja vartissa taas ei ehdi oikein muuta kuin aloittaa. Uskoisin, että optimaali molemmissa voisi olla 20 min. Olenaisista lienee kuitenkin se, että esitys katkaisee päivän, antaa hetkeksi jotain muuta mietittävää.

Tämä hanke oli hyvin mielenkiintoinen. On aina hauska tehdä uusia asioita. Uusi ja erikoinen ympäristö antaa taiteilijalle aivan uudentyyppisiä haasteita. Tämänkaltaisessa projektissa taiteilijaa valittaessa on huomioitava projektin haasteet. Akustisesti hankalat tilat, hoitotoimenpiteiden aiheuttamat keskeytykset ja se, että potilaat ovat söngyissään, aiheuttaa taiteilijalle vaatimuksia, joista saattaa tulla kokemattomalle isoja ongelmia. Taiteilijaa valittaessa saattaisi olla hyvä järjestää pienimuotoinen perehdyttäminen mahdollisiin ongelmatilanteisiin. Muutenkin olen sitä mieltä, että olisi ollut hyvä keskustella vähän tarkemmin käytännön toiminnasta. Minkälaisia rajoitteita osastolla käyminen asettaa: yllättävät hoitotoimenpiteet, pukeutuminen tai taiteilijan oma terveydentila yms. Pitäisikö näihin kiinnittää huomiota? Minusta ne ainakin pitäisi ennakolta käydä läpi.

Minusta kokeilu oli hyvä ja ainakin dialyysi-osastolla sitä pitäisi ehdottomasti jatkaa. Kerroessani viimeisellä käyntikerralla kokeilun päättyvän, useammat potilaat halusivat kädestä pitäen kiittää vierailuistani, osa jopa kyynelsilmin. Taas muistan, miksi harjoitan tätä ammattia. Toivottavasti tämä hanke ei jää kokeiluksi, vaan sitä tulee osa hyvinvointikeskuksen arkea.

Potilaat halusivat
kädestä pitäen kiittää
vierailustani.

KATJA SUOMALAINEN:

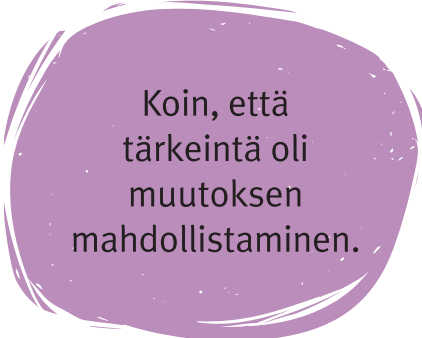
Musiikkia monipuolisesti

Taidetoimintaa oli tarkoitus kokeilla eri osastoilla. Moision sairaalassa järjestettiin yhteisiä musiikkihetkiä ja kävimme osastovierailuilla iltavirsien sekä huonevierailun muodossa. Kyyhkylän sairaalassa järjestettiin yhteislauluhetkiä, laitoshartauksia sekä vierailtiin mun muassa saattohoitopotilaiden huoneissa. Lastenosastolla ja synnytysosastolla muusikon vierailuja toteutettiin yhteensä kuusi kertaa, ja ne tapahtuivat päivystyksen lasten odotustilassa, käytävillä, potilashuoneissa, synnytyssaleissa ja henkilökunnan taukotiiloissa.

Sisällöllisesti musiikkitoiminta muotoutui residenssitaitelijuuden toimintamallia hyödyntämällä. Toiminta oli asiakas- ja yhteisölähtöistä. Tarkkojen suunnitelmien tekeminen ja niiden toteuttaminen hektisessä toimintaympäristössä ei onnistu sellaisenaan. Tilanteet muuttuvat nopeasti, ja taiteilijan toiminnassa oleellista on joustavuus, tilannetaju, ihmisläheisyys ja hyvä ammatillinen osaaminen. Tavoitteena oli kartoittaa henkilökunnan musiikillisia resursseja ja rohkaista niiden käyttämiseen osana hoitotyötä. Tämän tavoitteen edistäminen jäi hankkeen aikana hyvin vähäiselle huomiolle henkilöstön suuren määrän, perustyön hektisyyden, aikataulun rajallisuuden ja vuorotyön luonteen vuoksi.

Projekti onnistui musiikillisessa toteutuksessa ja musiikin käyttämisessä kohtaamisen välineenä. Kohdeyleisöltä (potilaat, läheiset...) toteuttajille saakka saatu palaute oli positiivista. Toiminta koettiin tervetulleena lisänä sairaalaympäristöön. Musiikki toi iloa, virkistystä ja muutosta klinisen sairaalan hoito- ja odotustilanteisiin sekä osastojen päivärytmiin. Henkilökunnan kanssa yhteistyö oli mielekästä, he olivat kiinnostuneita tällaisesta toimintatavasta ja omalta osaltaan tukivat muusikon työskentelyä.

Oma reagointikyky muuttuviin tilanteisiin oli mielestäni hyvää, ja koin luontevaksi toiminnan tällaisessa ympäristössä, vaikka taiteellisesta toiminnasta ei ole muodostunutkaan pysyvää käytäntöä. Etenin erilaisissa tilanteissa nimenomaan musiikki edellä. Tiedostin toimintani mahdolliset ristiriitaisetkin vaikutukset. Koin, että tärkeintä toiminnassa oli muutoksen mahdollistaminen, olivatpa tunteukset sitten negatiivisia tai positiivisia. Minulla oli rohkeutta heittäytyä musiikkiin ja aistia ulkoapäin tulevat reaktiot sekä mahdollisesti muuttaa toimintaani

Koin, että tärkeintä oli muutoksen mahdollistaminen.

niiden mukaan.

Käyttämäni ohjelmisto oli monipuolista ja erilaisiin tilanteisiin sopivaa. Ohjelmisto muotoutui tilanteen mukaan, kohderyhmä huomioon ottaen. Ohjelmisto koostui virsistä, kansanlauluista, uusista ja vanhoista lastenlauluista, uusista ja vanhoista iskelmistä, tämän päivän pop-musiikista sekä kevyestä hengellisestä musiikista. Toiminnassa olisi tärkeää sanoittaa, informoida ja muutenkin puhua asioista yhä uudelleen ja uudelleen. Huomasin eri vaiheissa olevani hämmentävässä tilanteessa, jossa joko vanhempi, henkilökunnan edustaja tai potilas itse selittelee käytöstään, laulutaidottomuuttaan tai sopimatonta tilannetta. Olisi tärkeää ymmärtää, että ihmiset siellä eivät ole musiikkoa varten, vaan musiikko näitä ihmisiä varten. Realiteetit laitosympäristössä ovat erilaiset, siihen oli tarkoituskin tämän hankkeen aikana kiinnittää huomiota. Kaikki reaktiot ovat merkityksellisiä ja tärkeitä, ei ainoastaan sovelias ja odotettu käytös.

Tiedotus oli varmastikin suurimpia haasteita tämän projektin aikana. Tiedonkulku voi häiriintyä monissa eri vaiheessa. Ovatko sähköpostit menneet perille, onko tietoa tulostettu kaikkien nähtäville, onko kyseinen asiasta tietävä työntekijä juuri tuona päivänä työvuorossa, onko henkilökunta tietoinen koko hankkeesta...?

Synnytys- ja lastenosastolla toimintani oli hyvin omatoimista. Muusikon tulisi saada lisää tietoa sairaalaympäristössä toimimisesta etukäteen tai toiminnan aikana. Hyvä tiedonkulku lisäisi hallinnan tunnetta niin muusikossa kuin toimintaympäristössäkin.

Kehitysehdotuksia jatkolle ovat tiedotuksen tehostaminen, vierailevan taiteilijan kouluttaminen sairaalaympäristössä toimimiseen (esim. hygieniaosaaminen), henkilökunnan rohkaiseminen luovien menetelmien käyttöön (esimerkiksi synnytyslaulu-menetelmäkoulutus) sekä yhteistyön lisääminen taidealan sekä hoitoalan toimijoiden kesken.

JANI ORBINSKI:

Äänitaide rentouttaa kuvantamisen asiakkaita

Minulta tilattiin keväällä 2018 Mikkelin Keskussairaalan kuvantamisen aulaan ”jonkinlainen ääniteos”. Kun ensimmäisen kerran kuulin tästä mahdollisuudesta tehdä taideteos sairaalaympäristöön, olin hyvin innoissani. Sairaala ympäristönä taideteokselle tuntui heti kiehtovalta ajatukselta, sillä en ainakaan itse ole tottunut kohtaamaan taidetta siellä. Mieleeni tuli heti paljon mahdollisuuksia ja haasteita, joita tuohon ympäristöön tekemisessä pääsisin ehkä kohtaamaan.

Mahdollisuuksina pidin tilaisuutta kokeilla taidetta välineenä hoitoprosessissa. En suoraan miellä, että taiteella on välinearvoa, vaan pidän hyvin tärkeänä sen itseisarvoa. Sitä, että taide on olemassa ilman ulkopuolelta tullutta tarvetta olla olemassa. Taide on turhaa ja juuri se on tärkeää. Sitä kautta se on osa ihmisyyttä. Tämä ristiriitainenkin ajatusketju alkoi heti kiehtoa. Haasteina tuli mieleen lähinnä teknisempiä asioita, kuten tilojen asettamat puitteet, hygienia ja henkilökunnan mahdollinen suhtautuminen teokseen.

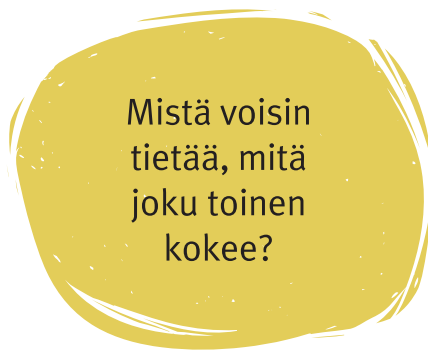
Ensimmäiseksi mieleeni tuli ajatus soivasta veistoksesta. Olen jo pidemmän aikaa kypsyttelyt ajatusta veistostaiteesta, jonka visuaalinen ilme määräytyisi ensisijaisesti sen soivien ominaisuuksien ohjaamana – ääni edellä. Sen tarkempaa ajatusta teoksesta ei syntynyt ja siksikin halusin käydä paikan päällä kuvantamisen yksikössä aistimassa tilaa ja myös henkilökunnan mahdollisia toiveita. Halusin selvittää reunaehdot, jotka liittyisivät teoksen suunnitteluun ja toteutukseen.

Heti ensimmäisellä käynnillä selvisi, että henkilökunta oli hyvin avoimin ja vastaanottavaisin mielin mukana projektissa. Minulle näytettiin hieman paikkoja ja kävimme läpi heidän toiveitaan suhteessa tulevaan teokseen. Heidän pääasiallinen toiveensa oli, että teos olisi rauhoittava. Monilla potilailla esimerkiksi magneettikuvaan meneminen voi olla hyvin jännittävä kokemus, joten jos tätä jännitystä voisi lieventää jotenkin. Toinen toive oli, että lorisevaa veden ääntä ei mielellään saisi olla. Joihinkin kuvantamisen muotoihin mennessään potilaat joutuvat juomaan paljon nestettä, joten tällä haluttiin ehkäistä wc-käyntitarpeen yllättävää yleistymistä.

Sain myös kuulla osaston käytännöistä ja arjesta. Kuvantamisen osastolla on kaksi vastaanotto-aulaa, joista molemmat olivat mahdollisia paikkoja teokselle. Ensimmäisessä aulassa oli enemmän liikennettä päivisin ja siinä sijaitsee myös vastaanottotiski. Toinen aula on rauhallisempi ja siellä odottavat usein myös osastoilta tulevat potilaat kuvantamiseen pääsyä sängyillä. Molemmat tilat ovat hyvin avoimia ja käytävän varrella, joten ohikulkevaa potilasliikennettä olisi paljon. Li-

säksi ihan vieressä oli alkamassa iso remontti, joka tulisi aiheuttamaan meluhaittoja. Nämä seikat mietityttivät heti. Onko mitään järkeä tuoda lisää ääntä jo valmiiksi melko äänekkääseen ympäristöön? Jos tavoitteena on rauhoittuminen, sitä tuskin lisää kakofonian edistäminen tässä tilanteessa.

Niinpä melko nopeasti hylkäsin idean soivasta veistoksesta. Ylipäätään tilaan ajettava ääni ei tuntunut tässä tapauksessa mielekkäältä. Siksipä aloin kehitellä ajatusta kuulokkeilla kuunneltavasta teoksesta. Näin voisin rajata toisaalta teosta omaan tilaansa, mutta myös kuuntelijaa pois sairaalan todellisuudesta. Aloin pohdita omaa suhdettani sairaalaan. Omat kokemukseni sairaaloista eivät ole kovin

mukavia. Mielikuvini niistä liittyy heti joko omaa tai toisten pahoinvointia ja kärsimystä. Kliininen ympäristö loisteputkineen on niin ehdollistunut noihin kokemuksiin, että koen sairaalan vähintäänkin alakuloisena paikkana. Näin on siitäkin huolimatta, että järjestäjä ymmärrän sairaaloissa tehtävän ihmisille hyvää. Terveysten hoitoa. Ei sairauden edistämistä.

Oman kokemukseni mukaan sairaala on kuitenkin niin ylitsevuotavan vallitseva ympäristö, että helposti unohdan ulkopuolella olevan maailman ja sen kauneuden. Nämä mietteet mielessäni aloin suunnitella teoksen toteutusta. Rauhoittava. Rentouttava. Mitä ne ovat? Heti kärkeen jouduin pohtimaan näitä henkilökunnan antamia kahta sanaa. Ne ovat melko suuria käsitteitä, ei-spesifejä. Mikä on rauhoittavaa? Mistä voisin tietää mitä joku toinen kokee? Mikä on rauhoittavaa minulle, ei välttämättä ole sitä jollekin toiselle. Voin esittää valistuneita arvauksia, nojata kenties joihinkin oletettuihin kulttuurillisesti jaettuihin merkityksiin tai tietämykseeni psykoakustiikasta, mutta en voi ikinä lopulta tietää. Ajattelen, että ääni ei ole objekti, johon voimme kiinnittää tuollaisia merkityksiä. Samalla se on kuitenkin meille ihmisille todella luontaista yrittää kategorisoida ympäröivää maailmaamme. Paljon on myös omasta suhtautumisestamme kiinni, miten koemme ympäröivän maailman, esimerkiksi äänet ympärillämme. John Cagea mukaillen kaupungin melu on rasittavaa ja saastetta korvillemme niin kauan, kun käytämme energiaa unohtaaksemme sen. Kuulemme sen, mutta emme halua kuulla. Jos sen sijaan asetumme aktiivisesti kuuntelemaan tätä meluksi leimaamaamme äänimassaa, alamme kuulla sen sisältä asioita, joita emme tajunneet siellä olevankaan. Alamme kuulla yksityiskohtia ja voimme löytää kauneutta sieltä, missä emme tajunneet sitä olevan. Yhtäkkiä suttuinen kangas alkaa hahmottua edessämme maalauksena (jos tällainen kömpelö vertaus visuaa-

lisuuteen sallitaan). Kyse on energian käytöstä. Käytämmekö aikaamme ja voimavarojamme pitääksemme jonkun ulkona systeemistämme vai otammeko sen vastaan tarkastellaksemme sitä lapsenomaisella mielenkiinnolla.

Tämä pohdinta lähtisi laajentumaan paljon pidemmällekkin ja se on itselläni koko ajan liikkeessä ja käynnissä. Niinpä tässä kohtaa totean, että ainut keino tehdä teos näistä lähtökohdista on tehdä siitä itselleni rauhoittavaa. Materiaaleiksi valikoituivat luontoäänitykset metsässä ja meren rannalla sekä siniäänet, jotka ovat tavallaan kaikkien äänten perusosasia, kaikista yksinkertaisin aaltomuoto. Näistä aloin työstää teosta. Sijoituspaikeen luonteen vuoksi halusin teoksesta loopin, johon kuuntelija voisi tulla mukaan missä kohtaa tahansa. Myös teoksen kokemisen kesto oli jokaisesta kuulijasta itsestään kiinni. Luontoäänitysten kautta teokseen päätyi lintujen ääniä, joka ei ollut pelkästään sattumaa. Kuvantamisen aulassa nimittäin kuuluu oven läpi magneettikuvauksen sirpittävä ääni, joka mielestäni kuulostaa hieman linnulta. Halusin sekoittaa teoksen maailmaa sairaalan ympäröivään maailmaan ja sitä kautta luoda yhtenäisen uuden todellisuuden. Hoitajien ja lääkäreiden kutsujen kuulemiseksi kuulokkeiden piti olla ns. avoimet, eli ne päässä kuuli ääniä myös ulkopuolelta. Nämä kaksi asiaa sopivat siis varsin hyvin yhteen.

Lopullinen teos oli 28 minuutin mittainen loopp, joka pyöri mp3-soittimelta. Teoksen nimeksi tuli Maisemakuvia I. Tekniset laitteet sijoitin piiloon hankimaani laatikostoon, joka visuaalisesti sopi mielestäni hyvin odotusaulan muuhun sisustukseen. Näkyville jäivät vain kuulokkeet. Aluksi jätin paikalle kahdet kuulokkeet, mutta myöhemmin kävin lisäämässä vielä kolmannet. Yritin tehdä kuulokkeisiin tarttumisen mahdollisimman matalan kynnyksen asian. Asettelin kuulokkeet mahdollisimman näkyvästi ja lisäsin vielä teostekstin kehyksiin samalle pöydälle, jolle jätin kuulokkeet.

Henkilökunnalta saamieni tietojen mukaan teosta kuunneltiin suhteellisen ahkerasti, mutta läheskään kaikki eivät sitä tietenkään kuunnelleet. En lopulta päivystänyt kovinkaan paljoa paikalla, koska halusin rauhoittaa paikan kuuntelulle. Niinpä en hirveästi saanut suoraan kommentteja asiakailta. Jonkun verran sain kommentteja facebookin kautta ja ne olivat kaikki hyvin positiivisia. Myös hoitajien kokemuksen mukaan monet asiakkaat olivat näyttäneet nauttivan teoksesta. Jotkut olivat innostuneet kuuntelemaan pitempäänkin silmät kiinni. Muutamien kanssa pääsin juttelemaan paikan päällä, ja heidän kokemuksena oli ollut erittäin rentoutunut. He puhuivat ihan fyysisestä rentoutumisen

Palautteet
rentouttavasta
vaikutuksesta
lämmittivät mieltäni.

tunteesta ja lihasjäykkyyden hellittämisestä. Yhdelle kokijalle synteettiset siniäännet toivat mieleen häiritsevät koneet ja sitä myöten ne eivät olleet hänelle mieluisia. Tähän jokaisen yksilölliseen kuuntelukokemukseen viittasinkin jo aiemmin.

Kehitettävää jatkossa olisi ehkä mieltä vielä parempi kyltti osoittamaan teoksen olinpaikkaa. Sekään ei varmaan täysin takaisi parempaa kuunteluprosenttia. Osa teoksen suunnittelun lähtökohtia oli juuri teoksen rajaaminen niin, että jokainen itse voisi tehdä valinnan kuunnellako vai ei. Tämä pilotti oli itselleni hyvin mieluinen ja mielenkiintoinen. Jatkossa konseptia voisi varmasti kehittää pidemmälle ja tehdä Maisemakuvia koko sarjallisen. Mielestäni teoksesta tuli onnistunut meditatiivinen mielenmaisema, johon itsekkin upposin muutamia kertoja pitkäsikin aikaa. Varsinkin palautteet rentouttavista vaikutuksista lämmittivät mieltäni todella. Uskon, että samantyyppiselle taiteen ja soten lähentymälle olisi paljon enemmänkin tilaa yhteiskunnassamme. Jo tämä lyhyt pilottihanke näytti sen toteen.

VEIKKO HAPPONEN:

Sanataide hoivaosastolla

Vierailin osastolla tutustumassa toimintaympäristöön ja päättämässä toimintata-voista. Kyseessä oli akuuttiosasto, mikä tässä tapauksessa tarkoittaa sitä, että näkemäni potilaat olivat vanhuksia ja suurimmaksi osaksi täysin vuoteenomia. Tartuntavaaran takia osa huoneista oli muilta paitsi hoitajilta suljettuja. Sain siis kuulijoikseni henkisesti virkeimpiä, joita ei ollut kovin paljon.

Pääosa toiminnastani tapahtui käytävän päädyssä, jossa oli melko ahtaassa tilassa pöytä ja neljä tuolia. Osa kuulijoista tuotiin paikalle pyötätuoleissa. Molemmilla kerroilla sain kuulijoikseni puolen tusinaa potilasta, joista molempina päivinä noin puolet oli silmin nähden aktiivisia kuulijoita. Hehkukuulijani molemmilla kerroilla oli 90-vuotias haukivuorelainen nainen. Hän, niin kuin muutamat muutkin, osallistui tilaisuuden muotoutumiseen omilla kommentteillaan ja tarinoillaan. Yksi esitti ulkomuistista omia muistamiaan runoja ja lauluja. Tilaisuudessa kaksi naista keksi, että he olivat hiukan eri aikoina asuneet samalla kylällä Joroisissa.

Kun ihmiset ovat väsyneitä ja sairaita, ei kannata ottaa vaikeaselkoisia ja ajatuksellisesti monimutkaisia tekstejä. Myös energiaa ja liikettä pitää käyttää enemmän, kun vastaanottajilla ei sitä ole. Esitin siis aluksi eläinaiheisia, aikuisille tarkoitettuja runoja, koska olin aikaisemmillä esityskerroilla vanhainko- deissa huomannut ne toimiviksi.

Yleisöäni tarkasti seuraamalla yritin koko ajan löytää uusia tekstejä, jotka kutsuisivat kiinnostumaan nekin, jotka eivät näyttäneet reagoivan ensin esittämiini. Loppupuolella otin mukaan enemmän runoja, joissa tunnetilat ovat syvempiä. Kaiken kaikkiaan olin vuorovaikutukseen jokseenkin tyytyväinen. Kävin myös potilas- huoneissa lukemassa ja jututtamassa muutamaa miestä, jotka eivät runoista erityisemmin piitanneet. Luinpa siis Hotakaisen pieniä tarinoita ja Raamattua, kun sitäkin kaivattiin. Minulla oli kuulijoiden tarpeita varten kaksi isoa kassillista kirjallisuutta.

Osastolla hoidettavien heikkokuntoisuuden takia en saanut käynnilleni paljonta- kaa kattavuutta (verrattuna vanhainkotikäynteihin, joita olen tehnyt kymmeniä aikaisempina vuosina). Mukana olleille ja kuuntelemiseen kykeneville käynnistä- ni oli silmin nähden iloa, joka auttaneee ylläpitämään myös fyysistä hyvinvointia.

Mukana oleille
käynnistäni oli
silmin nähden iloa!

Kokeilut nuorempien ikäluokkien, jopa lapsien kanssa jäivät tällä kertaa tekemättä, samoin esiintyminen kanttiinissa ja päivystyksen odotusaulassa. En myöskään päässyt esittämään työntekijöille muutaman minuutin runotuokiota, jonka olin juuri heille suunnitellut ja sopinut alustavasti esittämisestä. (Kun seurasin työntekijöiden kiireitä, en kyllä jälkimmäistä ihmettele.)

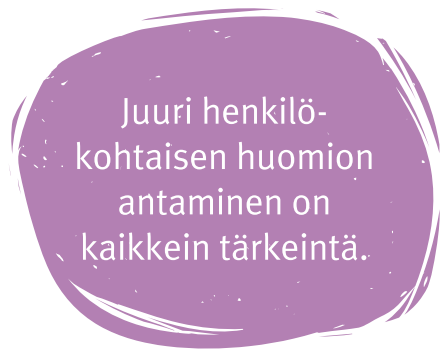
Kun taidetyöskentelyä jatketaan, niin kuin toivon, on tarkemmin valittava ne kohderyhmät ja tilanteet, joissa taidetta tarjotaan. Tämä vaatii, että vastaanottavassa yksikössä on henkilöitä, jotka tiedottavat ja motivoivat taiteen vastaanottajia tarjottuihin uusiin tilanteisiin. Uskon, että taitelijat ottavat mieluusti haasteen vastaan ja työskentelevät työtapojaan joustavasti vaihdellen tavoitteiden mukaisesti.

JENDREK PRUSAK:

Kohtaamisia musiikin äärellä

Itse tehtävässä ei ollut minulle mitään uutta, koska jo vuosien ajan olen tuottanut viihdeohjelmia senioreille eri laitoksissa kuten Moisio Sairaala, Attendo-palvelutalot, mielenterveysyksiköt Mikkeliissä, vanhainkodit Mikkelin, Savonlinnan, Heinolan ja Lappeenrannan alueilla. Jokaisella taiteilijalla on oma formaattinsa ja tuo formaatti tavoittaa ideaalitalanteessa yleisön, jolla on kytkös /yhteys ko. ohjelmaan. Siihen tarvitaan sopiva fyysinen ja psyykinen kunto, jolloin voidaan rakentaa henkinen yhteys – ja samalla synnyttää jonkinlainen vire, joka tuottaa kuulijoille mielihyvää.

Suurin osa lauluistani oli tuttuja ja mukaansa tempaavia. Yleisö liittyi lauluihin

ja viritteli vilkkaita rupattelutuokioita laulujen välissä, mikä onkin ohjelman päätavoite. Toisaalta, osa potilaista oli niin heikossa kunnossa niin fyysisesti kuin psyykkisesti, että ohjelma ei ehkä tuottanut heille odotettua nautintoa, kun ajatusmaailma oli aivan muualla. Niinpä katsonkin, että (vaikka se kuulostaa raa'alta) mahdollinen yleisön "valinta" on henkilökunnan harkinnassa, jotta asiakkaille ei syntyisi enemmän kipua kuin iloa. Monel-

le istuminen tuoleissa oli ajoittain hankalaa.

Vastaanotto yksiköissä oli melko pelkistettyä, joten minulle osoitettiin paikka, jossa ohjelman voi esittää ja sen enempää asioita ei tullut esille. Tässä olisi korostettava sitä, että ME olemme vain ohjelman esittäjiä ja kun kysymyksessä on usein heikossa kunnossa olevat vanhuksat, olisi suotavaa, että joku henkilökunnasta olisi mukana ohjelman aikana katsomassa, mikä on tilanne. Voi olla, että joku potilas ei viihdy, voi huonosti, kaipaa apua, tms. Ollessani esiintymässä jouduin itse "rauhottelemaan" potilasta, etsimään henkilökuntaa ja pyytämään saattamaan potilaan omaan huoneeseen. Joten oletan, että yhteistyön puolesta löytyy kapasiteettia valvomaan (45 min.) istuvaa yleisöä. Me tuotamme ohjelman, osastoväki hoitaa "logistiikan".

Ohjelman kulku oli asiallinen. Laulut ja niiden sanat puhuttavat ihmisiä paljon ja tarinan tuottaminen ei kaipaa mitään extra-sorvaamista – paitsi tuo "huolenpito", mikä aiheutti hiukan katkoja. Työskentely sote-asiakkaiden kanssa on varmasti samankaltaista kuin muidenkin ikäihmisten kanssa, mutta täytyy ottaa huomioon

se, että ihmiset ovat sairaalassa syystä, jolloin heidän kuntonsa ja voimansa ovat haasteellisia ja vaativat harkintakykyä.

Osa asiakkaista oli aivan ”mukana” niin laulun kuin keskustelunkin osalta ja tuntui siltä, että juuri se henkilökohtainen huomion antaminen on ihmiselle kaikkein tärkeintä. Tässä on ohjelmani vahvin puoli. Mielestäni onnistuimme hyvin. Toisaalta olisi voinut toivoa, että esiintymisalue olisi ehkä ollut enemmän ”pyhitetty” sille, toisin sanoen se on hiukan latistava tekijä, kun yleisö sekä laulaja istuvat ”varaston ja hätäuloskäynnin” välissä. Siis joku hiukan inspiroivampi tila olisi hyvä, mutta toki, ymmärretään, että resurssit ja logistiikka ovat suurimmat haasteet tässä asiassa.

Millaisia toiveita ja kehittämistarpeita? Kuten jo mainitsin; esiintymistila (kafeteria, aula, sali tms.) olisi miellyttävämpi myös yleisölle. Toisalta rajoittavana tekijänä on asiakkaiden kunto ja liikkuvuus. Henkilökunnan (yksi henkilö) läsnäolo on välttämätön. Vaikka resurssit ovat niukat kuten korostetaan, on tehtävä sellainen aikataulu, jonka puitteissa löytyy joku, joka ottaa vastuun tapahtuman kulusta ja on ojentamassa auttavaa kättä tarvittaessa. Sitä ei voi jättää esiintyjän harteille. Toki on positiivinen ja mukava asia, jos asiakkaille tarjotaan kulttuurielämys, joka katkaisee sairaalan arkirutiinin ja vie ajatukset viihdealueelle ja aktivoi ihmisiä juttelemaan, nauramaan, muistelemaan jne. Eräs rouva, joka oli mukana molemmissa laulutuokioissa, korosti, että hän on aina ollut kiinnostunut asioista, jotka sisältävät kultturia. Tämä on sitä ihmisläheistä kulttuurivarantoa, jota haluamme tarjota ihmisille, heille, jotka ovat syystä tai toisesta ”kulttuuripaisiossa”.

Toki yksi osasto ei anna kokonaiskuvaa projektin luonteesta eikä mahdollisuuksista. Sairaalassa on monenmoista ihmisjoukkoa ja jokainen toivoo saavansa pientä piristystä ja iloa – ja tämä on ArtEssoten inhimillinen ja taiteellinen anti.

Henkilökunnan palaute taidetoiminnasta

Kuten taiteilijoiden kokemukset viestivät, myös henkilökunnan näkökulmasta onnistuminen taidetoiminnassa ja sote+taide -yhteistyössä vaatii systemaattisuutta, riittävästi aikaa valmisteluun ja toteuttamiseen sekä purkuun. Tarvitaan kontaktiverkko hoiva- ja hyvinvointityöntekijöiden kanssa sekä riittävät resurssit toiminnan toteuttamiseen.

Onnistumiseen vaikuttivat myös henkilöstön henkilökohtaiset motivaatio-tekijät ja kiinnostusten kohteet, yksiköiden esimiesten ja yksiköiden henki. Koordinaattori/t ovat avaintekijöitä taiteiden ja kulttuurin tuottamisessa hyvinvointikampanjalle osana normaalia arkityötä.

Keskustelupalaute on ollut kovin positiivista ja kannustavaa. Suurinpana ongelmana on nähty yhteistyöajanpuute: henkilöstön on sidottu omaan hoivatyöhönsä ja kun uutta tuodaan muun toiminnan lomaan prosessi on haastava - erityisesti aikataulullisesti. Varsinaisia tuloksia tällaisesta taiteiden käytöstä hoito- ja hoivatyössä voidaan mitata vasta 5 - 10 vuoden kuluttua, kun toiminnasta on tullut vaikiintunutta.

Taiteen tarkoitus ei ole kuormittaa lisää vaan vapauttaa ja helpottaa. Toimintaan osallistuneiden yksiköiden työntekijöille lähetettiin kysely, jossa kysyttiin mm. miltä tuntui kuin taiteilija tuli yksikköön, saivatko työntekijät riittävästi ennakkotietoja, ohjausta ja tukea tulevaan taidetoimintaan liittyen, aiheuttiko taidetoiminta erityisjärjestelyitä yksikössä ja millaisia tuntemuksia ja huomioita taidetoiminta herätti asiakkaissa tai henkilökunnassa, tunnistivatko he joitain vaikutuksia ja toivoisivatko he vastaavaa tai muunlaista taidetoimintaa jatkossakin.

TAIDE HERÄTTÄÄ TUNTEITA JA AUTTAA HOITOTYÖSSÄ

Taiteilijan saapuminen tuntui mukavalta, odotetulta, mielenkiintoiselta, jännittävältä ja innostuneelta. Asiakkaat ottivat taiteilijan saapumisen hyvin vastaan ja innostuivat asiasta. Asiakkaiden kommentteja olivat:

**"Virkistävä, erilainen kohtaaminen.
Rikkoi arjen rutiineja. Toi iloa osastolle."**

Osa henkilökunnasta oli myös uudenlaisten tilanteiden äärellä. Esimerkiksi hie-
man hämmentäviä ja pohdintoja aiheuttavia olivat taiteilijoiden kysymykset:

**"Mihin potilashuoneisiin voi mennä?" Vastausta joutui pohtimaan monel-
takin kannalta, jottei taiteilija edes vahingossakaan vie viruksia huoneesta
toiseen, koska huoneessa voi olla esimerkiksi infektiivinen potilas.**

Iloisia yllätyksiä työn lomaan:

**"Ensi kosketukseni oli, kun saavuin iltavuoroon ja kahvihuoneesta kuului
kaunista laulua ja kitaransoittoa, olipa miellyttävä työhönpaluu lomalta ---
oli mukava, kun henkilökuntakin sai osansa musiikkitaiteesta."**

Yllätyshämmennystä:

**"Potilastyötä ajatellen aluksi muusikon tulo oli hämmentävää, kuinka hän-
tä voisi (muka) hyödyntää? Kuitenkin kyseisenä päivänä löytyi ainakin kak-
si lasta isompien lasten osastolta, jotka nauttivat musiikista ja heidän koh-
dallaan musiikki toimi. He tempautuivat musiikin mukaan ja osallistuivat
soittamalla ja laulamalla mukana löytäen vaihtoehtoisen kommunikointi-
keinon. Hieno hetki."**

Taidelainaamotoiminta otettiin myös myönteisin ajatuksin vastaan.

**"Olihan se mukavaa vaihtelua."
"Kannatan aina taidetta. Hyvältä ajatukselta tuntui saada taidelainaamo
osastolle."**

Sairaalakoulussa taidetoiminta tapahtui oppituntien aikaan, jolloin oppituntien sisällöt opiskeltiin muulla ajalla, eli lukujärjestyksiin toiminta aiheutti muutoksia. Muissa yksiköissä taidetoiminat eivät aiheuttaneet suuremmin erityisjärjestelyjä.

"Hiukan irrottelimme hoitajia hoitotyöstä, jotta pääsimme osallistumaan. Onneksi oli rauhallista ja ajankohta hyvin sovittu vuorojen vaihdon ajaksi, joten meillä oli hyvä miehityskin.."

"Oma päivittäinen toimintamme jatkui oikeastaan samalla tavalla kuin normaalistikin. "

"Tietysti on huomioitava mahdolliset eristyskäytännöt ja muu perheen/lapsen valmistelu taidetoimintaan osallistumista varten."

Asiakkaiden reaktiot olivat henkilökunnan palautteiden mukaan kaikilta osin positiivisia, asiakkaat olivat innostuneita ja ilahtuneita, sekä iloisesti yllättyneitä. Taide herätti ihmettelyä ja mielenkiintoa. Poimintoja palautteista:

"Asiakkaat olivat erittäin tyytyväisiä. Monet saivat kokea sellaisia asioita mitä he eivät koskaan aiemmin ole tehneet/kokeneet. Asiakkaat saivat tuntea olevansa ns. "pääroolissa" ja tätä kautta vahvasti heidän itsetuntoaan ja sitä miten he näkevät positiivisesti itsensä ja kehonsa. Uskon, että näille asiakkaille tämä on ollut sellainen kokemus minkä he muistavat koko elämänsä ajan. Minulle ohjaajana jäi hyvin positiivinen kokemus koko prosessista."

"[Toiminta] katkaisi päivän mukavasti pitkään hoidossa olevilla."

"[Ääni]Taideteosta olisi voinut mainostaa enempi ja se olisi voinut olla näkyvämmän esillä. Ääniteos oli kuulokkeilla kuunneltava, joten se ei kuulu-
nut (tai näkynyt) ilman että asiaan perehtyi ja taiteen äärelle pysähtyi. Ne asiakkaat, jotka kuuntelivat teosta, hiljentyivät kuuntelemaan silmät kiinni ja tuntuivat nauttivan rauhoittavasta ja sairaalasta irrallisesta äänimaisemasta."

"Lapset tykkäsivät Aapon nukeista ja Aapon tavasta lähestyä heitä nukken kanssa."

”Potilaat (tässä tapauksessa lapset) tykkäsivät, kun kuulivat musiikkia ja saivat laulaakin mukana. Musiikki myös rauhoitti lapsia ja sai heidän huomionsa kiinnittymään johonkin muualle kuin johonkin ikävään toimintaan. Myös lasten vanhemmat pitivät musiikista ja osa vanhemmista herkistyiikin musiikista. Vanhemmat ovat tietysti huolissaan lapsistaan ja musiikki sai heidän tunteensa purkautumaan.”

”Tilanteissa joissa itse olin mukana, kokemus oli perheen ja lapsen kannalta positiivinen.”

Taidelainaamotoiminnan vaikutukset asiakkaisiin eivät ehtineet välittyä voimakkaasti henkilökunnalle. Viikko kokeiluajaksi on lyhyt. Yksi kolmesta ko. osaston vastaajista oli havainnut positiivisia vaikutuksia mutta kaksi ei ollut ehtinyt havaita tai tullut seuranneeksi asiakkaiden reaktioita.

Asiakkaiden reaktioiden lisäksi on myös merkitystä toiminnan vaikutuksilla henkilökuntaan ja heissä heränneillä reaktioilla. Toiminta koettiin kivana, se ilahdutti, herätti ihmettelyä, hilpeyttä ja mielenkiintoa. Kommenteista poimittuina:

”Kaikki olivat hyvin kiinnostuneita ja kokivat taidetoiminnan hyvänä ja mielenkiintoisena.”

”Muu henkilökunta oli hiukan huvittunutta, mutta [käsinukke] koulutukseen osallistuneet olivat vaikuttuneita.”

”Henkilökunta osittain yllättyi myönteisestä lasten reaktioista, mutta sitoutuminen käyttämään nukkeja päivittäisessä työssä on ollut vähäistä.”

”Ehkä toiminta alkoi junnaamaan vähän paikallaan. Alkuun tuli paljon uutta asiaa lyhyessä ajassa ja sitten loppukerrat tehtiin vähän samaa.”

”Ehkä tämä on vielä aika uutta ja henkilökunta tarvitsee vähän ’kypsyttelyä’.”

Taidelainaamotoiminta oli suunnattu pääsääntöisesti asiakkaille, mutta myös henkilökunnan edustajille tarjottiin mahdollisuutta ottaa valikoimasta teos työpöydälleen. Toiminnasta pidettiin, mutta henkilökunta ei vastauksiensa mukaan havainnut suurempia vaikutuksia henkilökunnan keskuudessa.

”Katsottiin pikaisesti valikoimaa, oikein kauniita tauluja oli.”

Henkilökunnalta kysyttiin myös millaisia merkityksiä taidetoiminta herätti. Kysymys oli ehkä hieman hankalasti asetettu ja siihen tuli vain muutamia vastauksia. Henkilökunta kuitenkin tunnisti että toiminnan myötä rohkeus lisääntyi, toiminta loi osallisuutta, turvallisuutta ja luottamusta. Toiminta oli myös herättänyt ahaa-elämyksiä:

”Lastenhoitotyössä käsinukkeja voisi käyttää enemmänkin luomaan luottamuksellisia suhteita ja hälventämään pelkoja.”

Taidelainaamotoiminnasta sanottiin, että toiminta oli osalle henkilökunnasta merkityksetöntä kaiken kiireen keskellä, mutta toisaalta ”pieni taideteos pienellä potilaspöydällä virkisti niin potilasta kuin hoitajaakin.”

Sekä taidetoiminnan että taidelainaamotoiminnan vaikutuksia hoitotyöhön havaittiin vain jonkun verran, mutta ne olivat sitäkin merkityksellisempiä. Toiminnan tunnistettiin vahvistavan itsetuntoa ja tuovan inhimillistä näkökulmaa hoitotyöhön, lohduttavan ja piristävän.

”Musiikki auttoi viemään lasten huomion muualle, jos jotain ”ei niin kivaa” oli luvassa.”

”Esim neurologisessa, kommunikoinniltaan haasteellisessa lapsessa tilanne vapautti lasta osallistumaan/kommunikoimaan.”

”Luulen, että [taidelainaamotoiminta] piristi potilaita.”

”En juurikaan huomannut [taidelainaamotoiminnan] vaikutusta. Suurin osa potilaista hyvin vanhoja ja sairaita.”

Ennakkotietoja ja ohjausta tulevaan taidetoimintaan suurin osa henkilökunnasta tunsi saaneensa riittävästi, mutta viestintää ja vuoropuhelua olisi voinut käydä vieläkin enemmän. Taiteilijan tutustumiskäynti yksikköön ja sen erityispiirteisiin koettiin hyvänä asiana, mutta myös toivottiin, että henkilökunta saisi olla enemmän mukana suunnittelemassa toimintaa:

”Nyt kyseisen taiteilijan saapuminen osastolle oli yllätys ja herätti kysymyksiä ja epäilyjä moisen toiminnan tarpeellisuudesta. Luulisin, että si-

toutuminen tällaiseen työskentelyyn olisi parempaa, kun aloite siihen tuli henkilökunnalta.”

Viestintä Essoten intran kautta ei myöskään tavoittanut koko henkilökuntaa.

“Itse ainakin kuulin asiasta vain omalta osastonhoitajalta, joka mainitsi, että tällainen taiteilija on tulossa silloin ja silloin. Osastonhoitaja kertoi hyvin lyhyesti mitä taiteilija tekee ja minkä hankkeen puitteissa hän tulee osastolle.”

“Itse olin kuullut ko taiteesta, mutta kuitenkin tilanne tuli vähän yllättäen.”

Taidelainaamo sai samanlaista palautetta:

“Ei kauheasti keretty perehtymään.”

“Ehkä hieman enemmän olisi tietoa voinut olla, mutta sähköpostilla tuli informaatiota esimieheltä.”

Taidelainaamotoiminta ei aiheuttanut erityisjärjestelyitä.

“Yöpöydillä joutui varomaan, ettei tiputa tauluja.”

Taidetoiminta henkilökunnan tyky-toiminnassa

Suurin osa vastaajista toivoisi taidetoimintaa myös osaksi henkilökunnan tyky-toimintaa.

"Kyllä, toiminnallinen valokuvaus jne. voisivat olla mielenkiintoista."

"Ehdottomasti toivon!"

"Minusta taide ja kulttuuri olisivat erittäin tärkeitä henkilöstön tyky-toiminnassa."

"Miksei. Kaikki eivät välitä liikunnasta."

"Ehdottomasti lisää taidetta ja kulttuuria sairaalaan! "

Väittämää tukevat kyselyissä saadut kommentit:

"Toivoisin lisää samankaltaisia kokeiluja."

"Toivoisin, että vaikka kuukausittain olisi sirkuskoulu."

"Ideana aivan loistava! Markkinointiin ja näkyvyyteen kannattaisi ehdottomasti satsata! Nyt hieno ääniteos ei saanut mielestämme ansaitsemaansa huomiota. Isot huomioplakaatit ym. käyttöön tämän kaltaisen teoksen markkinoinnissa. Odotusauloihin voisi sopia myös ääneen luku, sirkustempuput tms, valoteokset, ääni/valo patsaat, multimediateokset..."

"Koulutuskertoja olisi voinut olla useampi, koska teemme vuorotyötä ja se tavoitti vain pienen osan henkilökuntaa. Olisin suunnitellut käsinukkejen käytön opetuksen pieniksi tuokioiksi, joita olisi ollut useammin. Toki sisältö olisi jäänyt kevyemmäksi, mutta silloin se olisi paremmin tavoittanut

isomman osan osastomme henkilökuntaa.”

”Toiveena olisi, että henkilökunta saisi itse olla suunnittelemassa toimintaa, jolloin sitoutuminen tekemiseen luullaksen voisi olla parempaa.”

”Musiikki ainakin toimii, muusta ei ole kokemusta. Jos mahdollista, etukäteissuunnittelua tai tietoa tapahtumasta hyvissä ajoin... tosin päivystysosasto tuo omat haasteensa, kun potilastilanteet ja osaston kuormitukset vaihtelevat päivittäin.”

”Osaston potilaat varmasti tykkäsivät kaikesta taiteesta. Olo osastolla on usein tylsää.”

”Olisi mukavaa ja virkistävää saada vaihtuvaa taidetta seinille. Piristäisi osaston ilmapiiriä.”

”Kiitos! Tämä oli mahtava kokemus ja oli todella hyvä asia, että tätä pystyi tarjoamaan asiakkaille.”

”Sairaala on monelle potilaalle ahdistava paikka. Ja kun työntekijänä katsoo näitä seiniä niin kolkkojahan ne ovat. Taiteella voisi olla energisoiva/rauhottava/ajatukset pois vievä/inspiroiva vaikutus. Lisää leikillisyyttä arkeen!”

”Tällainen yhteistyö on hyvin tärkeää. Erityisesti lapsille ja perheille sairaalaan joutuminen on hyvin iso ja mullistava asia ja taiteen kautta siihen saa helposti tuotua iloisia ja positiivisesti yllättäviä puolia. Kaikki hankkeet ja projektit ovat tervetulleita. Niiden suunnittelussa olisi hyvä kuulla osastonhoitajan lisäksi myös sairaanhoitajia, tai niitä henkilöitä, joiden työtä projektit oikeasti koskevat. Omassa työyhteisössäkin on taitavia kulttuurin harrastajia ja tuottajia, joita voisi hyödyntää.”

”Osastolle sopisi hyvin musiikkiesitykset ja miksei kaikki muukin. Meillä on huonosti tiloja esittämiseen, joten toiminnan pitäisi olla käytävällä tai potilashuoneissa potilaan vierellä.

”Itse lainasin labyrintti- teoksen työpöydälleni ja mielestäni kuvasti hyvin omaa työtäni= etsin koko ajan ulospääsyä tästä labyrintistä.”

Asiakaspalautteet

Asiakaspalautteita ei kerätty systemaattisesti jokaiselta toimintaan osallistuneelta asiakkaalta erikseen, sillä taidetoiminnot olivat hyvin erilaisia keskenään, toiset asiakasta henkilökohtaisesti huomioivia, toiset yleisötapahtumia, toiset lyhyempiä ja osa pitkäaikaisempia. Sekä taiteilijat, että henkilökunta ovat raportoineet saamiaan ja havaitsemiaan asiakaspalautteita ja asiakaskokemuksia, jotka olivat em. raporteissa ja palautteissa luettavissa. Asiakkaat olivat toiminnassa mukana anonymisti Pihla Liukkosen valokuvaprojektia lukuunottamatta, ja tämä ”Lapselliset” -ryhmä suostui vastaamaan palautekyselyyn.

”Oli ihan mahtavaa”

Valokuvausprojektiin osallistuneilta nuorilta äideiltä kysyttiin mm.: Millainen kokemus valokuvausprojekti oli, miltä tuntui olla kuvattavana, millaista oli asettua kameran eteen ja miltä tuntui kuvauksen jälkeen? Miten yhteistyö valokuvaajan kanssa toimi, saivatko he riittävästi tietoa ennakkoon ja oliko valokuvausprojektilla voimaannuttavia vaikutuksia?

Osallistujia pyydettiin myös arvioimaan oman kokemuksensa pohjalta, millaisissa elämäntilanteissa tämänkaltaista valokuvausprojektiä voisi käyttää ”lääkkeenä”.

Muutama osallistuja oli kokenut jännittävänsä valokuvaustilannetta alkuun, mutta valokuvaaja oli osannut luoda kuvaustilanteesta rentouttavan.

Joitakin poimintoja palautteesta:

"Oli ihan mahtavaa. Kuvattavana oleminen tuntui yllättävän hyvältä ja luontevalta, vaikka ensin jännitti aika paljon. Nautin kameran edessä olemisesta ja koko kuvaustilanne oli mukavan rento. Kuvauksesta jäi tosi hyvä fiilis ja muistelen tätä kokemusta lämmöllä vielä pitkään."

"Kokemus oli erittäin hyvä. Kuvattavana olo tuntui helpolta ja mukavalta kun sai olla tutussa ympäristössä. Kuvauksen jälkeen hyvä olo jatkui vielä pitkään ja oli onnistunut olo kuvista."

"Kokemus oli loistava ja supermahtava. Kuvauksen jälkeen tuntui mahtavalta fiilikseltä ja se onnistumisen tunne ja rohkaistuminen."

Liukkonen tapasi ryhmän kahdesti ennen henkilökohtaisia kuvaustilanteinta. Jokainen osallistuja tunsu saaneensa riittävästi ennakkotietoja ja tunsivat, että kuvaaja huomioi heidän toiveensa hyvin. "Omat toiveeni otettiin huomioon erittäin hyvin."

Neljä viidestä osallistujasta oli tunnistanut projektissa valokuvattavana olemisen voimaannuttavat vaikutukset.

"Sain tuntea itseni kauniiksi ja tärkeäksi. Tästä jäi todella hyvä olo."

"Oli ihana saada hetki aikaa olla vain kuvattavana ja piristi päivää ja tuli hyvä olo."

"Jäi hyvä ja positiivinen olo."

"Jäi vain positiiviset ja huiput fiilikset."

Kaikkien osallistujien mielestä vastaava toiminta tukisi itsetunto-ongelmien kanssa painiskelevan henkilön voimaannuttamisessa sekä muissa raskaissa elämäntilanteissa. "Kun on kokenut elämässään vastoinkäymisiä ja kun elämä alkaa olla raihteillaan."

Yhteenveto

Palaute ArtEssote-pilotin toteuttaneilta taiteilijoilta oli positiivista ja toteutuskelpoisia kehitysehdotuksia tehtiin. Myös henkilökunnan palautteessa oli tiin tyytyväisiä oman työn uudenlaisiin näkökulmiin ja niiden tukemiseen.

Huoli taiteen tulemisesta hyvinvointikampanuksen työmenetelmäksi oli sekä taiteen tekijöillä että henkilöstöllä yhteinen: taiteen tarinan juurruttaminen hyvinvointikampanuksen työmenetelmäksi vaatii systemaattista ohjausta teemaan ja menetelmiin. Henkilöstön sparraaminen ja tukeminen ovat keskeisiä elementtejä, kun halutaan sisäistettyä vaikutusta. Ilman tukea sitä ei synny.

Tässä toiminnassa halun tulee lähteä kummastakin suunnasta – henkilöstön halusta olla osallisena ja johdon ja esimiesten sekä organisaation suunnasta työvälineiden ja resurssien takaajana. Koordinaattorina ja välittäjinä tarvitaan taiteiden, kulttuurin ja palvelumuotoilun ammattilaisia. Tämäntyyppistä konseptointia ei voi työntää/laittaa/määrätä hoito- ja hoivahenkilöstön normaalin työn lisäksi. Ei, vaikka henkilökunta olisi harjaantunut, tällaisessa toiminnassa tarvitaan taiteiden ammattilaisten ammattitaitoa. Hyvät harrastajat ovat oiva tuki työlle, mutta laadun näkökulmasta tarvitaan ammattilaisten taito- ja tietopanos toimintaan.

Nyt tehdyn ArtEssote-pilotin kokemukset taiteilijoiden = tekijöiden puolelta ovat positiivisia ja kannustavia. Taiteilijoiden työraportit antavat suuntaviivoja kehittämislle ja osoittavat kipukohtia prosesseissa. Koordinaattorit tunnistavat ne ja kirjoittavat ne taiteen käsikirjaan.

Tykytoimintaan asti ei pilotti ulottunut. Aikaa ja resursseja tarvitaan huomattavasti enemmän, sekä asiakaskunnan monipuoliseen kohtaamiseen että henkilöstön osaamisesta ja taidoista huolehtimiseen.

Sitran tietokortit (2018) kokoavat hyvin taiteen ja kulttuurin terveysvaikutukset ja vaikutukset sosiaaliseen hyvinvointiin. Ne sopivat nyrkkiohjeistoksi, kun taiteen ja kulttuurin mahdollisuuksia punnitaan niin yksilön, yhteisön kuin yhteiskunnankin tasolla.

LÄHTEET

- Boinkum Benson Konlaan: "Cultural Experience and Health: the coherence of health and leisure time activities". Umeå University Medical Dissertations, 2001.
- Hanna-Liisa Liikanen 22.07.2003, Valtiotieteellinen tiedekunta, Sosiaalipolitiikka, 15.8.2002 Perjantaina 15.8. 03 tarkastettiin FK Hanna-Liisa (Assi) Liikasen väitöskirja
- Taide kohtaa elämän? Arts in Hospital -hanke ja kulttuuritoiminta itäsuomalaisten hoitoyksiköiden arjessa ja juhlassa. Helsingin yliopisto 2003
- Etelä-Savon Maakuntaliitto, Hyvinvointia kulttuurista Etelä-Savoon. <http://www.esavo.fi/hyvinvointia-kulttuurista-etela-savoon> (luettu 1.8.2018)
- Sitra, tietokortit:
- Näkökulmia taiteen ja kulttuurin TERVEYSvaikutuksiin ja
 - Näkökulmia taiteen ja kulttuurin SOSIAALISEN HYVINVOINNIN vaikutuksiin.
- Cameron Julia: Tyhjän paperin nautinto: tie luovaan kirjoittamiseen. Helsinki, Like, 2004
- Heikkinen Hannu: Draamakasvatus: opetusta, taidetta, tutkimusta! Jyväskylä, Minerva, 2005
- Hohendahl-Antin Leonie: Muistot näkyviksi: muistelutyön menetelmiä ja merkityksiä, Jyväskylä, PS-kustantamo 2009
- Hyttinen Hilikka: Sosiaalisen sirkuksen hyvien käytäntöjen opas. toim. Kakko Sofia- Charlotta & Karkkola Piia, Tutkivan teatterityön julkaisu, Tampereen yliopisto 2011
- Koskeniemi Pieta: Osallistava teatteri, devising ja muita merkityksellisiä menetelmiä. Tutkivan teatterityön julkaisu, Tampereen yliopisto 2011
- Varho Jenni & Lehtovirta Mauri (toim.): Taidetta ikä kaikki: Selvitys ikäihmisten hoivayhteisöjen kulttuuritoiminnasta Helsingissä. Helsingin kaupunki, kulttuurikeskus, 2010.
- Bastin Anne Davis: Forget memory, Baltimore: John Hopkins University, 2009

HANKKEESTA VERKOSSA

Esper-hankkeen nettisivut:

<http://www.esper.fi/index.php/artesper/art-essote> (luettu 7.8.2018)

Tiedote:

<http://www.esper.fi/index.php/tiedotteet/120-artessote-taidehanke-yllattaa-helmikuussa-tule-mukaan-kehittamaan-toimintaa-kaikille-avoin-starttitilaisuus-17-1-2018-klo-12-20-15-30-auditoriossa> (luettu 7.8.2018)

Laastarilehti: Glamouria Olkkarin nuorten äitien arkeen ArtEssotesta

<https://laastarilehti.fi/2018/04/12/glamouria-olkkarin-nuorten-aitien-arkeen-artessotesta/> (luettu 7.8.2018)

Laastarilehti: ArtEssoten -pilottihanke tuo esittäviä taiteita ja taidelainaamoja sairaalaan

<https://laastarilehti.fi/2018/03/16/artessoten-pilottihanke-tuo-esittavia-taiteita-ja-taidelainaamoja-sairaalaan/> (luettu 7.8.2018)

Laastarilehti: Art Essoten pilotti toi sirkuksen Sairaalakouluun

<https://laastarilehti.fi/2018/03/23/art-essoten-pilotti-toi-sirkuksen-sairaalakouluun/> (luettu 7.8.2018)

Laastarilehti: Inspiroidu yrteistä: iisoppi, minttu, rosmariini, meirami...

<https://laastarilehti.fi/2018/02/26/inspiroidu-yrteista-iisoppi-minttu-rosmariini-meirami/> (luettu 7.8.2018)

”

Se onnistumisen tunne
ja rohkaistuminen...

ISBN 978-952-9754-56-4 (PDF)

Terveystieteiden tutkimuskeskus
Centre for Health Economics
Aika-Palveluskeskus Centre Finland

ETELÄ-SAVON SOSIAALI-
JA TERVEYSPALVELUT

